

Torsdagen den
27 februari 1975

Torsdagen den 27 februari

Kl. 14.00

*Om långpendlares
rätt till avdrag
för resekostnader
vid inkomstbe-
skattningen*

*Om införsel i
sjukpenning för
obetalda skatter
m. m.*

§ 1 Om långpendlares rätt till avdrag för resekostnader vid inkomstbeskattningen

Herr finansministern STRÄNG erhöll ordet för att besvara herr Mossbergs (s) den 20 februari anmälda fråga, nr 88, och anförde:

Herr talman! Herr Mossberg har frågat mig om jag har några planer på att åstadkomma en uppmjukning av avdragsbestämmelserna för långpendlare.

De s. k. långpendlarna har i regel medgetts avdrag för kostnader för i genomsnitt två hemresor per månad. Någon ändring härvidlag har inte skett på senare tid. I den praktiska tillämpningen torde en något mer generös hållning än tidigare numera tillämpas.

Kostnader för hemresor av förevarande slag är en del av det betydligt större problemet om i vad mån avdrag skall medges för ökade levnads-kostnader vid tjänstgöring utom hemorten eller den vanliga verksamhetsorten. Detta problem har ingående behandlats av traktamentsbeskattningsutredningen i betänkandet Samordnad traktamentsbeskattning (SOU 1974:45). Utredningens förslag ses f. n. över av en särskild arbetsgrupp inom finansdepartementet. Först när översynen är klar är jag beredd att ta ställning i den av herr Mossberg aktualiserade frågan.

Herr MOSSBERG (s):

Herr talman! Finansministerns svar, som jag tackar för, tycker jag är ganska positivt. Han nämner att den fråga som jag aktualiserat är föremål för prövning, och då skall jag inte förlänga det här resonemanget, utan jag tackar bara för svaret.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 2 Om införsel i sjukpenning för obetalda skatter m. m.

Herr finansministern STRÄNG erhöll ordet för att besvara herr Torwalds (c) den 20 februari anmälda fråga, nr 89, och anförde:

Herr talman! Herr Torwald har frågat mig om jag avser att ta något initiativ för att ge möjlighet till införsel i sjukpenning för obetalda skatter, avgifter etc.

Införsel i sjukpenning kan f. n. ske för familjerättsliga underhållsbidrag och vissa kommunala bidragsfordringar som står underhållsbidragen nära.

Torsdagen den
27 februari 1975

*Om åtgärder mot
arbetslösheten i
Norrland*

Sjukpenning kan däremot inte tas i anspråk för övriga införselbara fordringar, dvs. skatter och allmänna avgifter samt böter och viten. Sjukpenning utgör numera skattepliktig inkomst och skall i princip minskas med preliminär och under vissa förutsättningar även kvarstående skatt.

Frågan om sjukpenning numera bör jämföras med lön, särskilt sjuklön, i fråga om införsel har uppmärksammats i en del yttranden över lagberedningens år 1973 avlämnade förslag till ny utskökningsbalk. Dessutom har riksskatteverket nyligen gjort en särskild framställning i saken till justitiedepartementet och begärt att ändring skall ske snarast möjligt utan avvaktan på utskökningsbalken. Framställningen övervägs f. n. i justitiedepartementet.

Herr TORWALD (c):

Herr talman! Jag ber först att få tacka för svaret.

Det har från olika håll framkommit att man har ansett det vara en olägenhet att inte kunna göra en indrivning av exempelvis skatteskulder på sjukpenningen. Det understryks också i svaret.

Den olägenheten är kanske speciellt stor när det gäller en viss grupp företagare som kommit mer eller mindre på obestånd och som i samband med att de sjukskriver sig uppbär en oavkortad sjukpenning, dvs. de får inte såsom en löntagare sjukpenningen minskad genom källskatteavdrag. Företagaren får, på grund av att han har B-skatt, hela sjukpenningen utbetald. Det frestar många som befinner sig i en svår ekonomisk situation att utnyttja dessa pengar för att täcka andra utgifter. Men på sikt försämrar det vederbörandes solvens ytterligare.

Jag finner därför att det är angeläget att man försöker komma till rätta med det här problemet. Av svaret framgår att riksskatteverket nyligen har gjort en framställning om att få en ändring till stånd så snart som möjligt utan att avvakta andra ändringar i utskökningsbalken.

Jag tolkar svaret så att även finansministern har uppfattningen att det är motiverat med snabba åtgärder. Jag hoppas att också detta blir fallet.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3 Om åtgärder mot arbetslösheten i Norrland

Herr arbetsmarknadsministern BENGTTSSON erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara dels herr Nilssons i Tvärålund (c) den 11 februari anmälda fråga, nr 77, dels herr Nilssons i Agnäs (m) den 20 februari anmälda fråga, nr 91, och anförde:

Herr talman! Herr Nilsson i Tvärålund har frågat mig om jag snart avser att vidta åtgärder för att minska den höga arbetslösheten i Västerbottens län.

Herr Nilsson i Agnäs har frågat mig om jag är beredd att medverka

till att sysselsättning bereds i hemorten för den ungdom som är arbetslös bl. a. i Umeå kommun. Jag besvarar frågorna i ett sammanhang.

Arbetslösheten i Västerbottens län låg i januari i år, liksom i övriga skogslän, på en högre nivå än genomsnittet för riket. Den säsongsmässiga uppgången från december till januari var dock lägre än tidigare år och av ungefär samma storlek som genomsnittet för riket, dvs. omkring + 0,4 %. Arbetslöshetssituationen varierar emellertid avsevärt mellan olika delar av länet och för olika grupper av arbetssökande. Efterfrågan på yrkesutbildad arbetskraft är relativt hög inom bl. a. industri- och byggnadsverksamheten.

För att stödja sysselsättningen inom vissa delar av Västerbottens län och för sådana grupper av arbetssökande, som har särskilda problem på arbetsmarknaden, vidtas en rad arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Länsarbetsnämnden i Västerbotten har fått särskild personal som ägnar sig åt ungdomens sysselsättningsfrågor. Aktiva insatser görs för att ge arbetslösa ungdomar möjligheter till yrkesutbildning. Även särskilda beredskapsarbeten för ungdomar planeras.

Genom lokaliseringsstöd har fram t. o. m. december 1974 länet tillförts ca 4 200 nya arbetstillfällen. Därmed ligger Västerbotten främst i landet när det gäller nya jobb till följd av lokaliseringsstödet. Siffran kan dessutom beräknas bli ännu högre när pågående investeringar resulterar i ytterligare nyanställningar. Även glesbygdssöd utgår till sysselsättningsfrämjande åtgärder i vissa av länets kommuner.

Behovet av åtgärder för att stödja sysselsättningen prövas fortlöpande. Jag vill i detta sammanhang påminna om att regeringen i årets budgetproposition har begärt en finansfullmakt för både innevarande och närmast följande budgetår för att möjliggöra dels tidigareläggning, utvidgning eller påskyndande av statliga investeringar och beredskapsarbeten, dels bidrag till kommunala projekt.

Herr NILSSON i Tvärålund (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret, av vilket framgår att regeringen inte planerar några andra åtgärder än dem som i stort sett var kända när jag ställde frågan. Orsaken till att jag ställt denna fråga är naturligtvis det mycket oroande sysselsättningsläget i Västerbotten.

Den sista januari var 4 088 personer arbetslösa mot 3 610 i slutet av november. Decembersiffran, som statsrådet åberopade, anses av länsarbetsnämnden som ganska osäker med hänsyn till att den räkningen gjordes mellan jul och nyår.

Ungefär 1 000 ungdomar är arbetslösa i Västerbotten, varav en tredjedel i Umeå. Ungdomsarbetslösheten skapar alldeles speciella problem, inte minst sociala. Av den anledningen har Umeå och många andra kommuner tagit initiativ. Det finns enligt min mening anledning för statsmakterna och för statsrådet att bättre än hittills försöka fånga upp de lokala och regionala initiativ som tas av kommuner och landsting. Umeå stad är t. ex. beredd att utöver "ordinarie beredskapsreserv", om jag får använda

Torsdagen den
27 februari 1975

*Om åtgärder mot
arbetslösheten i
Norrland*

det uttrycket, lägga ungefär 1,3 milj. kr. på särskilda åtgärder för ungdom. Landstinget är också berett att göra förhållandevis stora insatser.

Det är angeläget, tror jag, att statsmakterna, som har det primära ansvaret för sysselsättningen, fångar upp kommunernas intresse och aktivitet för det första genom att höja statsbidraget för dessa särskilda åtgärder upp till förslagsvis 70–75 %, för det andra genom att stimulera näringsliv, kommuner och landsting att försöka plocka fram introduktionsplatser och praktikplatser så att ungdomar kommer in i arbetslivet. – Det är ett mycket stort problem för ungdomen att över huvud taget komma in i arbetslivet.

För det tredje tror jag det finns anledning för framtiden, när regeringen och även oppositionen spår sämre tider och sämre sysselsättningsmöjligheter, att återinföra temporära tjänster för ideella organisationer och ungdomsorganisationer.

Statsrådet nämnde beredskapsarbetena. Enligt vad jag har blivit underrättad om har Västerbottens länsarbetsnämnd saknat pengar för beredskapsarbeten en tid. Jag hoppas att det kommer att rättas till.

Ordföranden i Statsföretag besökte vårt län i förra veckan och rekommenderade då ungdomar och andra som var arbetslösa att flytta till andra orter, där det fanns arbete. Det är inget realistiskt alternativ för många, och jag hoppas att statsrådet är beredd att göra kraftfullare insatser.

Herr NILSSON i Agnäs (m):

Herr talman! Också jag ber att få tacka för svaret. Jag ansluter mig till det som herr Nilsson i Tvärålund har anfört. Det står ingenting i svaret om arbetsmarknadsministerns medverkan för att bereda arbete åt människor i hemorten. Min fråga gällde egentligen principen om var arbete skall beredas åt ungdomen.

Jag har framför mig tidningsklipp som visar att när förre chefen för AMS var i Umeå för en vecka sedan sade han att om ungdomarna vill ha jobb bör de åka hemifrån och ta arbete där sådant finns. Detta är märkligt inte minst med tanke på att den som talar är den mäktige chefen för Statsföretag. Han bör ju tala nästan direkt från kanslihusets hjärta. Ännu märkligare är att längre fram heter det att finns det inget jobb i Sverige får de söka sig ut på den nordiska marknaden. Allt enligt uppgifter i pressen. Jag har inte sett att det blivit motsagt.

Betyder detta då för det första att exempelvis Umeå kommun med mer än 700 och i mars kanske 1 000 arbetslösa ungdomar skall godkänna att de unga reser söderut? Är detta i enlighet med regionalpolitiken i övrigt? Skall inte Statsföretag och andra kunna ordna jobb där uppe? Vad skulle det betyda i framtiden för Norrlands kommuner, t. ex. för Umeå, om denna princip knäslattes?

För det andra: Skall t. ex. den särskilda personal, som enligt arbetsmarknadsministerns svar den 14 november i fjol – den uppgiften upprepas nu – tilldelats länsarbetsnämnden i Västerbotten, rekommendera unga arbetslösa att resa till Norge, till oljeborrningen, eller till annat nordiskt

land för att söka arbete? Jag tycker det är mycket mystiskt. Nu är det ju inte arbetsmarknadsministern som har sagt detta, men jag kan inte tro att det helt strider mot hans tankegångar.

När det sedan gäller hjälpen till flyttning har jag en tabell just från länsarbetsnämndens personal i Västerbotten, som visar att t. ex. i augusti månad flyttade 207 personer från länet med hjälp. Vad kostar det? Dessutom förekom viss omflyttning inom länet. Jag tycker det är oroande. Bakom detta ligger enligt min mening bl. a. fel på den allmänna politik som har förts och statliga försummelser. Man drar in postkontor och poststationer m. m. Detta kanske måste ske, men staten ordnar ingen annan sysselsättning i stället. Det finns ingen variation här. När det blir slut på en verksamhet kommer ingenting nytt i stället.

Jag skulle faktiskt vilja efterlysa konkreta förslag från arbetsmarknadsministern.

Herr arbetsmarknadsministern BENGTTSSON:

Herr talman! Nu finns ju inte chefen för Statsföretag här i riksdagen, så han kan rimligtvis inte bli interPELLERAD.

Till det som herr Nilsson i Agnäs tog upp om arbetssökande ungdomar och deras eventuella flyttning till annan ort vill jag säga att man bör åtminstone inte hindra en ung människa som har intresse av att flytta på sig för att få ett arbete. Det ingår också i vår arbetsmarknadspolitik att den som vill flytta på sig skall få allt det stöd som över huvud taget är möjligt.

Jag besvarade i november i fjol en liknande fråga från herr Nygren om arbetsmarknadssituationen för ungdomarna i t. ex. Umeå i Västerbotten och påpekade då att en rad åtgärder hade vidtagits och att vi planerade ytterligare åtgärder. Jag kan berätta att vi nu av riksdagen begär 100 miljoner på tilläggsstat för beredskapsarbeten. Sådana beredskapsarbeten behövs inte i alla län, utan de är avsedda för skogslänen och för de grupper som har svårt på arbetsmarknaden, bl. a. ungdomar. Men vi kan glädja oss åt att arbetslösheten bland ungdomarna i Umeå har minskat.

Man får inte, som herr Nilsson i Agnäs gjorde i sin fråga, ta antalet arbetssökande ungdomar och säga att det är lika med antalet arbetslösa. Många ungdomar söker nytt arbete för att komma ifrån det arbete de har.

Vi har alltså begärt 100 milj. kr. till beredskapsarbeten, och vi kommer att vidta en hel del andra åtgärder som skall hjälpa de arbetslösa ungdomarna till arbete, bl. a. i Västerbottens län.

Herr NILSSON i Agnäs (m):

Herr talman! Det var vänligt att man inte skall hindra dem som vill flytta – och jag delar uppfattningen att man inte skall göra det. Vid intervjuer i pressen framstår det som om få anser sig hindrade, utan det ligger till så att de gärna vill stanna just i hemorten – och det är

Torsdagen den
27 februari 1975

*Om åtgärder mot
arbetslösheten i
Norrland*

självklart att kommunerna önskar att de skall göra det.

Siffrorna om arbetslösa har jag fått från länsarbetsnämnden i Västerbotten. Jag har fått uppfattningen att uppgifterna gäller arbetslösa under 25 år, inte arbetssökande, men jag har kanske läst fel. Hur som helst vet man att det kommer att bli mycket svårare att få arbete inom någon månad, när många ungdomar rycker ut från värnplikten. Jag betvivlar inte arbetsmarknadsministrerns goda vilja, men jag undrar om det ändå inte vore möjligt att undersöka om det går att göra mer för just ungdomen, vars situation är oroande.

Jag anser att Norrland är ett framtidsland, och det vi gör för Norrland betyder mycket för Sverige i stort. Det här är ingen perifer fråga.

Herr NILSSON i Tvärålund (c):

Herr talman! Jag förutsätter att statsrådet tar mycket allvarligt på de siffror som redovisas av arbetsförmedlingarna. Med nuvarande terminologi heter det ju "kvarstående arbetssökande" om dem som söker arbete månad för månad. Antalet kvarstående arbetssökande var 4 088 i Västerbottens län den 31 januari.

Vad som gör läget oroande är att man tydligen på olika håll förutser en ökande arbetslöshet. I budgetpropositionen anger statsrådet själv detta bl. a. på det sättet att han ökar den av arbetsmarknadsstyrelsen beräknade siffran ersättningsdagen per årsmedlem i arbetslöshetskassa till 5.5 och föreslår motsvarande höjning av begärt anslag. När man beaktar detta just i vad gäller Västerbotten, som har en av landets högsta arbetslöshetssiffror, finns anledning till oro för olika kategorier som drabbas av arbetslöshet.

Jag konstaterar med tillfredsställelse vad statsrådet säger beträffande pengar på tilläggsstat för beredskapsarbeten. Det måste innebära att vi i vårt län inte behöver sakna pengar till beredskapsarbeten. Antalet sysselsatta i beredskapsarbeten är nämligen betydligt lägre i år än det var motsvarande tid i fjol. Skulle det bero på brist på medel är det naturligtvis beklagligt.

Herr arbetsmarknadsministern BENGTTSSON:

Herr talman! Anledningen till att det finns färre personer i beredskapsarbete i år än förra året är helt enkelt att arbetsmarknadsläget har förbättrats.

Det är mycket svårt att hinna utveckla synpunkterna på en fråga då man har en minut till förfogande. Därför svarade jag inte herr Nilsson i Tvärålund i mitt första inlägg. Jag borde också ha påpekat att regeringen begär en fullmakt av riksdagen på 1 miljard kronor. Vi håller nu i kanslihuset på att försöka fylla den fullmakten med innehåll, att skapa sysselsättning i de regioner där man har svårigheter – och Västerbotten är en av de regionerna. Vi planerar åtgärder även för ungdomar, men redan nu har vi vidtagit en del åtgärder i det syftet, bl. a. har vi, som jag nyss nämnde, begärt 100 milj. kr. till beredskapsarbeten. Vi kommer

Torsdagen den
27 februari 1975

*Om åtgärder mot
arbetslösheten i
Norrland*

också att göra det möjligt för arbetslösa ungdomar att utbilda sig. Det är ungdomar under 19 år som nu leder arbetslöshetsstatistiken. Vi skall försöka placera dem på lediga platser i arbetsmarknadsutbildningscentra, och de kommer att få särskilda bidrag. Dessutom inventerar vi nu praktikarbeten inom den statliga sektorn för att få ytterligare ungdomar in i praktiktjänst.

Vi gör således en hel del för att skapa sysselsättning i de regioner som har det svårt, och framför allt ägnar vi oss åt grupper som möter svårigheter på arbetsmarknaden. Den tiden är ännu inte kommen då man skall vidta allmänna sysselsättningsskapande åtgärder.

Herr NILSSON i Agnäs (m):

Herr talman! Jag vill bara anföra en sak till. Också jag tror att de åtgärder som hittills vidtagits för att stävja ungdomsarbetslösheten i huvudsak har berört platsförmedlingen, beredskapsarbeten samt stimulansbidrag av olika slag. En av de grundläggande orsakerna härtill är väl bristen på kontakt mellan skola och arbetsliv. Man har kanske i viss mån fel inriktning på utbildningen, med för mycket teori och för litet praktik, det brister i yrkesvägledningen och i fråga om information till arbetsgivarna när det gäller utbildningsvägar. Det finns nog en del platser vilka kunde ha besatts av ungdomar men för vilka dessa inte har den bakgrund som behövs.

På den punkten vore ett samarbete mellan departementen inte ur vägen, och jag förmodar att ett sådant också förekommer. Jag tor att vi kan få en positiv utveckling om de rätta åtgärderna sätts in.

Herr NILSSON i Tvärålund (c):

Herr talman! Det är glädjande att konstatera den enighet över partigränserna som föreligger såväl i riksdag som i kommuner och landsting när det gäller att skapa sysselsättning åt drabbade människor. Jag ber därför att än en gång få understryka de konkreta förslag jag framförde i mitt första anförande om högre bidrag till kommunerna för särskilda åtgärder, inte minst för ungdomar, ytterligare kontakter med näringsliv, kommuner och landsting för att skapa praktikplatser och introduktionsutbildning för ungdomar samt förnyat aktualiserande av frågan om temporära tjänster i ideella organisationer, ungdomsorganisationer osv.

Jag hoppas att vi med gemensamma krafter skall kunna åstadkomma en bättre situation. Jag vill än en gång betona nödvändigheten av en samverkan mellan de statliga och kommunala institutionerna och näringslivet för att åstadkomma bästa möjliga resultat.

Herr arbetsmarknadsministern BENGTTSSON:

Herr talman! När regeringen begärt en finansiell fullmakt på 1 miljard kronor av riksdagen har vi också utgått från att vi skall kunna bevilja statsbidrag med 75 %, där det kan vara erforderligt med hänsyn till sysselsättningssituationen.

*Om åtgärder för att
säkra sysselsätt-
ningen för vissa
anställda inom
bryggerinäringen*

Nu tycker jag att vi ändå måste vara överens om att de satsningar som staten har gjort i Västerbotten också har kommit ungdomen till godo. Vi har genom lokaliseringspolitiska åtgärder skapat 4 200 nya jobb i nya och i gamla företag. Det har också inneburit att arbete skapats för ungdomar. Dessutom har vi i Västerbottens län placerat tandläkarhögskolan, som har utvecklats till ett komplett universitet. Vidare har vi inrättat ett industriellt utvecklingscentrum i Skellefteå, som blivit en viktig bas för den industriella utvecklingen i länet.

Vidare har regeringen gjort direkta statliga satsningar i gruvan i Stekenjokk liksom i industricenteranläggningen i Lycksele. Vi kommer också i fortsättningen att göra allt vad vi kan för att hjälpa Västerbotten. Jag kan nämna att vi vid dagens regeringssammanträde har beviljat lokaliseringsstöd till ett företag i Vindeln, som ger 30 nya jobb. Vi gör alltså så mycket vi kan genom lokaliseringspolitiken och regionalpolitiken för att hjälpa Västerbotten.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4 Om åtgärder för att säkra sysselsättningen för vissa anställda inom bryggerinäringen

Herr arbetsmarknadsministern BENGTTSSON erhöll ordet för att besvara herr Israelssons (vpk) den 20 februari anmälda fråga, nr 92, och anförde:

Herr talman! Herr Israelsson har frågat mig vilka åtgärder jag anser bör vidtas för att säkra sysselsättningen åt de bryggerianställda i norra delen av Örebro län vilka nu hotas av arbetslöshet.

Om det skulle visa sig att sysselsättningen inte kan räddas vid det företag som herr Israelsson syftar på är regeringen givetvis beredd att utnyttja hela den arsenal av arbetsmarknads- och regionalpolitiska åtgärder som står till förfogande. Av Örebro län ingår Hällefors, Ljusnarsberg, Nora och Lindesberg i den s. k. grå zonen, dvs. det gränsområde till det allmänna stödområdet inom vilket särskild hänsyn skall tas vid prövning av regionalpolitiskt stöd. Regeringen är beredd att lämna lokaliseringsstöd i form av både lån och bidrag till företag som nyetablerar eller bygger ut sin verksamhet inom den grå zonen. Mot denna bakgrund bedömer jag utsikterna vara goda att skapa ytterligare arbetstillfällen i den norra delen av Örebro län.

Herr ISRAELSSON (vpk):

Herr talman! Jag tackar statsrådet Bengtsson för svaret på min fråga.

Bakgrunden till min fråga är inte bara det konkurs- och nedläggningshotade bryggeriet med 135 anställda i Kopparberg utan den allvarliga arbetsmarknadssituationen över huvud taget i denna del av Örebro län. Även länet som helhet har på senare år uppvisat en ogynnsam utveckling

i fråga om sysselsättning och befolkning. Länet har en folkmängd på omkring 275 000. Mellan åren 1970 och 1972 minskade folkmängden med ca 1 200. Denna nedgång har sedan nästan fördubblats mellan åren 1972 och 1973, då nedgången var 2 000 personer. En betydande del av nedgången drabbade den nu aktuella länsdelen.

Ljusnarsbergs kommun, som det främst är fråga om i det här fallet, har på tio år förlorat 1 000 arbetstillfällen och 3 000 invånare. Nu är det 7 200 människor kvar i kommunen, varav 21 % är pensionärer.

Ur samhällsekonomisk synpunkt är det klart olämpligt att nedgången får fortsätta. Investeringar inom den offentliga sektorn utnyttjas nu inte i möjlig utsträckning. Grundskolans högstadium utnyttjas bara till hälften, för att ta ett exempel. Här finns utrymme för många nya arbetstagare men knappast några marginaler för ytterligare nedgång i fråga om arbetstillfällen, om kommunen skall kunna leva vidare.

Det är inte realistiskt att räkna med att det enskilda näringslivet kan lösa denna bygds problem. Därför måste snabba och kraftiga åtgärder till, främst från statens sida. I fråga om det här närmast aktuella bryggeriet borde staten, som ju redan engagerat sig på bryggeriområdet, kunna hjälpa till med en lösning i någon form. Jag hör inte till dem som pläderar för tillverkning och marknadsföring av mellanöl för att skapa sysselsättning, men man kan ju också tillverka andra drycker vid ett bryggeri. Och skall det bli en neddragning i stort, måste den ske i sådana former att de anställda kan beredas andra meningsfulla sysselsättningar.

Jag vill rikta ytterligare en fråga till statsrådet Bengtsson, om han är beredd att påverka Pripps så att det går in och hjälper till med en lösning. Jag tror att det här närmast rör sig om att få hjälp med marknadsföringen. Den är den svaga sidan. Den starka sidan är den höga kvaliteten hos produkterna på grund av ett förnämligt vatten som man har som utgångspunkt.

Herr arbetsmarknadsministern BENGTTSSON:

Herr talman! Jag är inte beredd att diskutera det speciella företaget, eftersom överläggningar pågår. Men företaget fick ju hjälp av herr Israelsson med reklamen: man gör ett väldigt gott öl. Det är ju ett bra argument när man tillverkar och säljer öl.

Beträffande situationen i den här delen av länet i stort delar jag självfallet herr Israelssons uppfattning att läget är bekymmersamt. Det är just därför vi har bestämt oss för att det området skall behandlas med särskild varsamhet. Vi skall kunna ge lokaliseringstöd som om det låge i stödområdet. Efter vad jag har hört från länsmyndigheterna har man nu kontakt med företag som är intresserade av att lokalisera sig dit. Jag hyser alltså en viss optimism om våra möjligheter att lokalisera sysselsättning till den delen av länet.

Herr ISRAELSSON (vpk):

Herr talman! Jag är tacksam för det statsrådet har sagt, både nu och i slutet av sitt svar. Det visar att man är beredd att göra insatser.

Torsdagen den
27 februari 1975

*Om färjtrafiken
över Dalälven vid
Sundet-Hasselön i
Gävle kommun*

Det finns även ekonomiska intressen att bevaka. Staten har t. ex. en skattefordran på 5,7 milj. kr., och den kommun som berörs har en fordran på ca 300 000 kr. Därför är det viktigt att den här frågan får en så positiv avveckling som möjligt.

Vi har också – vilket framgick av de siffror jag redovisade förut – haft tidigare nedläggningar. Stripa gruva, som på sin tid hade 300 man och nu har 50, läggs ned. Ytterligare gruvnedläggningar berör ett 60-tal arbetstillfällen. Dessutom varslar Ställdalens Bruk om permittering av halva styrkan, och det skulle kunna innebära att ytterligare 150 arbetstillfällen faller bort. Mot den bakgrunden är det ju mycket betydelsefullt att statsmakterna har den positiva inställning till att lösa de här frågorna som framgick av statsrådets svar och hans komplettering nyss.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5 Om färjtrafiken över Dalälven vid Sundet-Hasselön i Gävle kommun

Herr kommunikationsministern NORLING erhöll ordet för att besvara herr Björks i Gävle (c) den 13 februari anmälda fråga, nr 81. och anförde:

Herr talman! Herr Björk i Gävle har frågat mig om jag är beredd att ompröva frågan om turlista för färjtrafiken över Dalälven vid Sundet-Hasselön i Gävle kommun samt på lång sikt verka för att en bro kommer till stånd över älven.

För att möjliggöra en rationell drift bör vägverkets färjtrafik bedrivas enligt turlista om inte särskilda skäl talar mot detta. I beslut i januari i år konstaterade regeringen att olägenheterna för trafikanterna vid färjning med turlista på den här aktuella färjleden – den över Dalälven vid Sundet-Hasselön – inte kan anses vara av sådan betydelse att principen med turlistereglerad färjtrafik bör frångås. Vidare förklarade regeringen i sitt beslut att den av vägförvaltningen i länet föreslagna turlistan för färjtrafiken får, med hänsyn till trafikens storlek, tillgången till omfartsväg och övriga förhållanden, anses lämplig intill dess erfarenheter har vunnits av tillämpningen så att underlag finns för omprövning av antalet turer och turtätheten.

Möjligheten att ersätta färjan med bro är enligt uppgift från vägverket inte närmare utredd eftersom det är fråga om en jämförelsevis stor investering i förhållande till en relativt sett liten trafik. Denna fråga får prövas i anslutning till de regelbundet återkommande revideringarna av flerårsplanerna för vägbyggandet.

Herr BJÖRK i Gävle (c):

Herr talman! Jag vill tacka kommunikationsministern för svaret på frågan angående färjtrafiken i Hedesunda över Dalälven.

Enligt regeringens beslut skall nu turlista införas för denna färjtrafik.

och dessutom kommer trafikstopp att råda nattetid.

Den trafik som f. n. anlitar denna färja består av dagliga turer med skolbuss, livsmedeltransporter och post m. m. För många som har sina arbetsplatser i Sandviken och Söderfors och som bor på motsatt sida av älven skulle en besvärande extra tidsförlust uppstå om man försvårade färjtrafiken. Eftersom resan för dessa personer skulle bli 22 km längre, tycker jag att regeringens beslut – liksom statsrådets svar i dag – är något cyniskt på den här punkten. Man säger att den föreslagna turlistan får anses lämplig t. v.

Införes turlista för färjtrafiken och dessutom totalt stopp under vissa delar av dygnet, kommer detta att medföra minskad trafik. Jag är också rädd för att en sådan minskad trafik senare kan bli ett argument från vägverkets sida för att ytterligare försämra servicen.

Med den turlista som nu föreslagits kan mycket allvarliga olägenheter följa. Vid t. ex. brandlarm, olyckshändelser eller hastiga sjukdomsfall är det nödvändigt att transporter gå snabbt. Då betyder över två mils extra resa besvärande olägenheter.

Jag tycker också det bör nämnas att man ända sedan 1920-talet diskuterat en broförbindelse över Södra sundet. Ett av skälen mot en bro har tidigare varit att en sådan skulle bli dyr på grund av att flottningen måste kunna ske obehindrat. Eftersom nu flottningen har upphört är det argumentet inte längre aktuellt.

De stigande kostnaderna för färjtrafiken kan göra ett brobygge alltmer fördelaktigt. Jag hoppas också att herr statsrådet medverkar till att man utreder kostnaderna för en bro för att om möjligt kunna ompröva sitt ställningstagande.

Gävle kommun har vid remissen avstyrkt vägverkets förslag. Länsstyrelsens lekmanstyrelse har också vid sin prövning av ärendet funnit "att intresset av att ernå en kostnadsbesparing i färjdriften, som uppkommer vid en turlistreglerad färjtrafik måste få stå tillbaka för de olägenheter för de inom området boende, som den ifrågasatta regleringen skulle innebära".

Ändå har regeringen vid sitt sammanträde den 23 januari 1975 gått emot Gävle kommun, länsstyrelsens lekmanstyrelse och befolkningen. Jag anser att dessa instanser borde vara de som bäst kan avgöra hur verksamheten bör bedrivas med hänsyn till befolkningen.

Det är slutligen ur principiell synpunkt intressant att notera att länsstyrelsen tydligen enligt regeringen inte skall ha alltför självständiga åsikter. När nu en länsstyrelse, den i Gävleborg, i det här fallet har haft en åsikt som inte stämmer med regeringens, så kör man bara över länsstyrelsen. Jag tycker att det är synd att länsstyrelsereformen skall fungera på det sättet.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Jag skall inte i detalj gå in på det aktuella ärendet – det skulle vara att undervisa herr Björk i Gävle om någonting som han

Nr 27

Torsdagen den
27 februari 1975

---

*Om färjtrafiken
över Dalälven vid
Sundet-Hasselön i
Gävle kommun*

Torsdagen den
27 februari 1975

*Om nedläggning av
järnvägsstationer
utmed stambanan*

kan förut – utan jag vill bara anföra ett par principiella synpunkter.

Förändringen i det här området är inte på något sätt unik i landet. Om man tar hänsyn till den trafik som går med färjan – det antal bilar som där fraktas – och jämför med färjleder av liknande slag på andra håll i landet finner man tvärtom att redan i dag är de flesta av dessa färjor turlisteregrerade. Det är mot bakgrund av att vi bl. a. vill kunna tillgodose andra viktiga behov inom vägpolitiken som regeringens ställningstagande bör ses både i det här fallet och i liknande fall.

Jag nöjer mig med det konstaterandet för att markera att denna färja inte utgör något undantag från den regel som vi håller på att skapa.

Herr Björk tog också upp frågan om att ersätta färjan med en bro. Jag har i mitt frågesvar inte sagt annat än att man hittills från vägverkets sida inte bedömt behovet härav som så akut att det skulle vara viktigt att nu undersöka det alternativet. Men jag kan gärna tillägga att för att det skall bli möjligt att ersätta färjförbindelsen med bro enligt vägverkets långsiktiga planer behövs det naturligtvis en ekonomisk kalkyl. Vägverket uttalar också att verket i sina långsiktiga planer förutsätter att det skall skapas en ny broförbindelse över Dalälven, även om denna bro då skulle ligga något väster om färjleden. Det skulle alltså bli en broförbindelse som ersätter nuvarande väg- och broförbindelse genom Gysinge samhälle.

Jag har velat lämna denna upplysning för den händelse herr Björk inte känner till detta. Det är ju tänkbart att man härigenom på förhoppningsvis inte alltför lång sikt skulle kunna lösa frågan på ett mera radikalt sätt.

Herr BJÖRK i Gävle (c):

Herr talman! Jag vill tacka kommunikationsministern för tillägget.

När det gäller bron vid Gysinge är det bekant för mig att sådana planer finns. Men jag är inte säker på att det riktigt tillfredsställer de önskemål som man har från Söderforshället, eftersom den bron ju kommer att ligga nära Gysinge och inte minskar sträckan så mycket.

I övrigt hoppas jag att man ändå ser över möjligheterna att ersätta själva färjförbindelsen med en bro i framtiden.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6 Om nedläggning av järnvägsstationer utmed stambanan

Herr kommunikationsministern NORLING erhöll ordet för att besvara herr *Lothigius* (m) den 20 februari anmälda fråga, nr 86, och anförde:

Herr talman! Herr Lothigius meddelar att SJ föreslagit att stationerna mellan Alvesta och Nässjö, med undantag för Sävsjö, skall läggas ner för persontrafik och att detta kommer att skapa problem för bl. a. skolbarnens resor mellan orterna. I anslutning härtill frågar herr Lothigius

mig om jag anser det rimligt att lägga ner stationer utmed den bärkraftiga stambanan utan att ersätta kommunikationerna med exempelvis motorvagnar.

Frågan om persontrafiken på järnväg i trafikavsnittet mellan Alvesta och Nässjö bereds f. n. i kommunikationsdepartementet, sedan berörda kommuner begärt regeringens prövning av SJ:s planer att ändra trafikeringen där från tidtabellsskiftet i juni i år.

I avvaktan på slutförandet av beredningen är jag inte beredd göra närmare uttalande i frågan.

Herr LOTHIGIUS (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret på min fråga.

Det verkar på kommunikationsministern som om frågan skulle vara onödig och för tidigt ställd. Först och främst säger kommunikationsministern: "Herr Lothigius meddelar att SJ föreslagit ---." Det "meddelandet" fanns väl tidigare hos kommunikationsdepartementet eftersom frågan redan bereds där.

Det hade varit bra om kommunikationsministern redovisat någon uppfattning i sitt svar. I varje fall vill jag mota Olle i grind och sända med ett ord på vägen, när frågan behandlas.

Här har alltså förts fram ett förslag från Norrköpings trafikdistrikt att flera stationer mellan Alvesta och Nässjö skall läggas ned. Den enda station som skall vara kvar är Sävsjö, som får något förbättrade kommunikationer. Alla de övriga åtta nio stationerna skall bort.

Samhällena vid stambanan är från början grundade helt på järnvägs-trafiken, och det är naturligtvis en psykologisk fråga – som kommunikationsministern måste känna till – hur man behandlar människorna i dessa samhällen när de i framtiden kommer att få se fjärrtågen rusa förbi. Människorna måste då sätta sig i en mer eller mindre utkyld bil eller buss för att resa tre, fyra eller fem mil till en station där tåget stannar och ta tåget därifrån.

Vidare är det ganska märkligt att man tagit upp denna fråga sedan det inom länet har gjorts en regional trafikplanering. Varför oroar man människorna just nu, när det har gjorts en trafikplanering? Varför gjordes inte detta tidigare, så att man i länet hade möjligheter att ta itu med frågan och lägga fram förslag om hur trafikproblemen skulle lösas?

Jag frågar också – och det har vi talat om tidigare här i riksdagen – varför man arbetar med denna fråga nu, när trafikpolitiska utredningen har fått besked om att vårt förslag skall framläggas den 1 juli 1975?

Slutligen står det i en skrivelse från Norrköpings trafikdistrikt följande: "Skissen förutsätter att gymnasieeleverna i Rörvik och Stockaryd överföres från Nässjö till Vetlanda." När, herr kommunikationsminister, har SJ eller Norrköpings trafikdistrikt börjat gå in för att flytta elever i gymnasieskolan från den ena kommunen till den andra? Utmed banan bor ett antal elever som går i gymnasieskolan i Nässjö och några som går i skolan i Vetlanda.

Nr 27

Torsdagen den
27 februari 1975

*Om nedläggning av
järnvägsstationer
utmed stambanan*

Torsdagen den
27 februari 1975

*Om vidgad rätt till
ersättning åt facklig
förtroendeman*

Jag beklagar, men nu ser jag att min taletid är ute, och jag ber därför att få återkomma.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Jag kan inskränka mig till att upprepa att beredning av detta liksom många andra likartade ärenden pågår i departementet, och det är omöjligt – det skulle också vara olämpligt – att i dag svara på de frågor som herr Lothigius har framställt. Jag kan emellertid försäkra herr Lothigius att denna liksom andra frågor som skall avgöras i anledning av besvär från kommuner eller andra kommer att få en mycket seriös behandling, grundad bl. a. på ett par av de moment som herr Lothigius här anfört, nämligen trafikpolitiska utredningen och det regionala trafikplaneringsarbetet.

Herr LOTHIGIUS (m):

Herr talman! Jag tackar för detta kompletterande svar och känner mig nu något lugnare. Därför skall jag inte heller ta till något högt röstläge.

Men jag är litet upprörd över det förfaringssätt som här använts, och jag har velat påtala för kommunikationsministern att man från trafikdistriktets sida tydligen vill styra elevernas skolgång. Den trodde jag låg på ett helt annat plan, där man måste ha förutsättningar att genomföra den gymnasieuppbyggnad som pågår. Det är något som SJ alltså inte skall lägga sig i.

Jag tar också fasta på vad kommunikationsministern sade och hoppas att man skall ta hänsyn till dessa problem på sätt som jag angivit i debatten i denna fråga.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 7 Om vidgad rätt till ersättning åt facklig förtroendeman

Fru statsrådet LEIJON erhöll ordet för att besvara herr *Ulanders* (s) den 13 februari anmälda fråga, nr 83, och anförde:

Herr talman! Herr Ulander har frågat mig – med hänvisning till ett nyligen avkunnat utslag av arbetsdomstolen – om jag är beredd att föreslå sådan ändring av förtroendemannalagen att anställningsförmåner skall kunna utgå också när facklig verksamhet utförs på förtroendemannens fritid.

Före tillkomsten av förtroendemannalagen gällde i många fall den av arbetsgivarsidan dikterade uppfattningen, att det fackliga arbetet i princip skulle utföras under fritid och att det var arbetstagarparten som ensam skulle stå för de kostnader som det fackliga arbetet förde med sig.

Inte minst genom det pågående reformarbetet på arbetslivets område har de fackliga organisationerna fått ett betydande ansvar för förhållandena ute på arbetsplatserna. Det har därför varit naturligt att det fackliga

arbete, som avser arbetsplatsen, liksom annat arbete i princip skall förläggas till arbetstid och att kostnaderna skall bäras av produktionen. Riksdagen godtog också denna princip.

Självfallet bör en så viktig princip inte kunna kringgås genom att arbetsgivaren förlägger förhandlingar eller sammanträden med de fackliga förtroendemännen utanför den ordinarie arbetstiden. Om så sker bör de fackliga förtroendemännen ersättas som om de hade utfört arbete.

Att arbetsdomstolen numera – med fyra röster mot tre – har uttalat att någon ersättning inte skall utgå enligt förtroendemannalagen i sådant fall ändrar inte regeringens uppfattning.

Regeringen kommer därför att föreslå vårriksdagen en sådan ändring av förtroendemannalagen att den berörda oklarheten undanröjs.

Herr ULANDER (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Leijon för svaret. Det är tillfredsställande att regeringen svarat på frågan med sådan snabbhet och med ett så klart besked – det kan inte missförstås.

Låt mig citera ur tidningen Arbetsgivaren nr 6. Där heter det: "Det återstår nu att se hur makthavarna i Kanslihuset kommer att agera aningen genom att acceptera arbetsdomstolens dom och se hur lagen i överensstämmelse med domen kommer att tillämpas eller också att utan sakliga skäl falla undan för Metallindustriarbetareförbundets önskan om att lagen måste ändras. Man kan tyvärr inte med den utomordentliga lyhördhet som regeringen visar för fackliga önskemål utesluta den senare utvecklingen."

Svaret har givit både mig och tidningen Arbetsgivaren besked. Jag vill bara helt kort, herr talman, säga att jag är alldeles nöjd med svaret.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 8 Om maktkoncentrationen inom det privata näringslivet

Herr industriministern JOHANSSON erhöll ordet för att besvara herr *Hermanssons* (vpk) den 10 januari anmälda interpellation, nr 2, till herr statsministern, och anförde:

Herr talman! Herr Hermansson har i en interpellation till statsministern ställt följande frågor.

1. När kan koncentrationsutredningen tänkas ha fullgjort det uppdrag som innefattades i riksdagens skrivelse av den 10 maj 1960 samt i regeringens direktiv från november 1961 och april 1971?

2. Hur bedömer regeringen konsekvenserna av den starkt tilltagande koncentrationen av kapital och makt inom det privata näringslivet?

3. Vilken grundläggande politik avser regeringen att föreslå i syfte att bryta maktkoncentrationen inom näringslivet?

4. Vilka åtgärder avser regeringen att vidta med anledning av den

Torsdagen den
27 februari 1975

Om maktkoncentrationen inom det privata näringslivet

relativa stagnationen inom den statliga företagssektorn?

Interpellationen har överlämnats till mig för besvarande.

I koncentrationsutredningens direktiv framhålls att uppdraget avser en kartläggning och analys av ägande och inflytande i det privata näringslivet och en belysning av de faktorer som driver fram en ökad koncentration. Utredningen är av expertkaraktär och har inte i direkt uppdrag att lägga fram konkreta förslag till åtgärder.

Den i direktiven begärda kartläggningen redovisades i ett antal betänkanden åren 1968–1970. I tilläggsdirektiv 1971 fick utredningen i uppdrag att analysera frågan om företagens ökade internationalisering och utvecklingen mot multinationella företag.

Enligt vad jag inhämtat från koncentrationsutredningen räknar den med att i vår avlämna ett betänkande som svarar mot dessa tilläggsdirektiv. Som riksdagen fick information om, redan för nästan ett år sedan, har planerna på ett sammanfattande slutbetänkande måst överges. Utredningens uppdrag kommer således att vara fullgjort denna vår i och med att betänkandet om multinationella företag avlämnas.

När det gäller frågorna om hur regeringen bedömer konsekvenserna av den ökande koncentrationen och vilka åtgärder som man vill sätta in för att bryta maktkoncentrationen har regeringen i många sammanhang deklarerat sin principiella syn på detta.

För att motverka effekterna av en ökad ägarkoncentration i det privata näringslivet har en rad åtgärder vidtagits. Statliga styrelserepresentanter har satts in i stiftelser och investmentbolag samt i affärsbankerna. Samhället har ökat sitt inflytande över kreditmarknaden, inte minst genom de samhälleliga arrangemangen för kapitalutbyggnaden, exempelvis AP-fonderna och PK-banken samt investeringsbanken.

En huvudlinje i regeringens politik för att motverka effekterna av en ökad ägarkoncentration är att på olika vägar ge de anställda inflytande över företagen. Genom trygghetslagarna har de anställda fått inflytande över viktiga delar av personalpolitiken. Genom arbetarskyddslagstiftningen har inflytandet ökat över arbetsmiljöns utformning och ytterligare reformer förbereds på detta område. Genom lagen om styrelserepresentation har de anställda fått en ökad insyn i företagets långsiktiga planering. F. n. är centrala delar av arbetsrätten föremål för översyn och regeringen planerar att lägga fram ett förslag, som skall ge de anställda inflytande över arbetets ledning och organisation.

Detta betyder inte – det vill jag understryka – att vi kan slå oss till ro med vad som hittills har åstadkommit. Situationen förändras ständigt och vi följer utvecklingen med uppmärksamhet.

Vissa frågor bevakas särskilt. När det gäller konkurrensaspekten och risken för monopolistisk prissättning följer statens pris- och kartellnämnd utvecklingen på varuområde efter varuområde. Vidare finns näringsfrihetsombudsmannen och marknadsdomstolen. Det har emellertid visat sig att konkurrenslagstiftningen behöver anpassas till de ändrade förhållanden som utvecklingen fört med sig. Handelsministern har därför

Torsdagen den
27 februari 1975*Om maktkoncentrationen inom det privata näringslivet*

nyligen tillsatt en utredning för att företa en genomgripande översyn av denna lagstiftning.

Koncentrationsprocessen går hand i hand med en ökad internationalisering. Genom koncentrationsutredningens betänkande kommer i vår en ordentlig kartläggning av de multinationella företagen. Jag vill i detta sammanhang också erinra om de åtgärder som nyligen har vidtagits för att skärpa kontrollen av utländska köp av svenska företag genom ändring av 1916 års lag om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom m. m. Vidare har sedan förra året valutalagstiftningen ändrats så att man får en ökad kontroll av svenska företags investeringar utomlands. Frågor som sammanhänger med företagens ökade internationalisering bevakas av en speciell arbetsgrupp i kanslihuset under statsrådet Lidboms ledning.

Regeringens grundläggande politik på det här området är således att successivt öka de anställdas inflytande, att förbättra insyn och kontrollmöjligheten för samhället och att noggrant följa företagens internationalisering. Jag vill emellertid samtidigt betona att det inte finns någon enkel lösning på problemen med företagskoncentrationen. Det är inte så att en sammanslagning av företag alltid är rätt eller alltid är fel – det blir en avvägning från fall till fall.

I den sista frågan tar herr Hermansson upp utvecklingen inom de statliga företagen inkl. affärsverken.

Vissa av de statliga affärsverken har under senare år stagnerat i sin expansion beroende på utvecklingen inom resp. sektor. När det gäller företagssektorn i övrigt är expansionsmöjligheterna större, och där är bilden också annorlunda. Statsföretag har sedan starten år 1970 ökat antalet anställda från 34 000 till ca 40 000. Beträffande industriinvesteringarna svarar Statsföretag för ca 10 % av de totala industriinvesteringarna i Sverige trots att andelen sysselsatta endast utgör knappt 4 %. Investeringarna är således relativt sett mycket stora. De investeringar som nu sker och de investeringsprogram man har för framtiden visar på en fortsatt mycket snabb expansion för den statliga sektorn.

Herr HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Det var i en skrivelse av den 10 maj 1960 som riksdagen begärde en utredning om ägandeförhållandena och maktkoncentrationen inom det privata näringslivet, alltså för nästan 15 år sedan. Koncentrationsutredningen tillsattes sedan i november 1961. Dess viktigaste resultat hittills måste väl sägas vara betänkande nr V, som behandlade just ägande och inflytande inom det privata näringslivet. Det är daterat december 1967. Nu väntas ett betänkande om de multinationella företagen under våren.

Samtidigt som jag tackar industriministern för svaret på min interpellation måste jag beklaga att koncentrationsutredningen aldrig kommit att avlämna sitt huvudbetänkande och heller aldrig kommer att göra det, om inte regeringen ger direktiv om detta. I detta slutbetänkande ämnade utredningen sammanfatta huvudresultaten av de olika under-

Om maktkoncentrationen inom det privata näringslivet

sökningarna, har man skrivit förut, och diskutera vissa centrala frågeställningar. Detta sker alltså inte nu, och jag tror inte att det var avsikten hos vare sig motionärer eller riksdag, som för 15 år sedan tog upp den här frågan, att utredningen skulle få denna ofullständiga karaktär.

Tiden löper ju fort. Det material som koncentrationsutredningen lämnade om ägandeförhållandena avsåg 1963 – alltså läget för tolv år sedan. Man kunde i sina utredningar konstatera en mycket stark koncentration av ägande och makt till ett litet antal finansgrupper. Som bekant riktade man uppmärksamheten på 17 sådana ägargrupper, som år 1963 hade vad man kallade majoritetsintressen, dominerande eller starka minoritetsintressen i företag med sammantaget 400 000 anställda i Sverige. Dessa företag svarade för 36 % av industrins hela förädlingsvärde. De viktigaste ägargrupperna hade en stark anknytning till de stora affärsbankerna.

Vad har hänt efter 1963? Jag begränsar mig här till utvecklingen inom landet. Frågan om de multinationella företagen eller de internationella trusternas utveckling och växande makt är ett så stort problem att jag tycker det krävs en särskild debatt om det. Därför begränsar jag mig medvetet till utvecklingen inom landet, även om vi vet att just de multinationella företagen med bas i USA, England, Västtyskland och Holland och de multinationella företagen med bas i Sverige – det finns ju många sådana också – spelar en växande roll i hela denna utveckling.

Under de senaste tio åren har inom Sverige denna koncentrationsprocess ytterligare skärpts. I telegramstil kan man sammanfatta utvecklingen så här: Koncentrationsprocessen fortsätter. Takten i koncentrationen ökar. Storföretagens dominans tilltar alltmera. Koncentrationen ökar starkt inom bank- och försäkringsväsendet. Nya former utvecklas för finanskapitalets kontroll. Storförfinansens makt ökar.

När man ser att utvecklingen har förlöpt på detta sätt är det svårt att acceptera vad som är summan av industriministerns svar, nämligen för det första att koncentrationsutredningen lägger ned sitt arbete utan att avlämna något slutbetänkande och för det andra att regeringen inte tänker förändra sin hållning till koncentrationen av makt och ägande inom det privata näringslivet.

Utredningar är förvisso inte avgörande för samhällsutvecklingen. Om så vore fallet skulle vi som har så många utredningar ha en oerhört snabb utveckling av det svenska samhället. Men kunskap är å andra sidan väsentlig, inte minst för de partier och rörelser som vill förändra samhället. Koncentrationen av makt och ägande inom det privata näringslivet är en så viktig företeelse att den fortlöpande bör belysas.

Inte minst mot bakgrunden av att materialet för koncentrationsutredningens betänkande nu är över tio år gammalt och att något slutbetänkande inte kommer vill jag ställa frågan till industriministern, om han är beredd att medverka till att vi får en fortlöpande belysning av koncentrationsprocessen inom det svenska näringslivet. Vilket organ som skall sköta om detta är en underordnad sak – pris- och kartellnämnden, statistiska centralbyrån och eventuellt andra kan komma i fråga. Det

Om maktkoncentrationen inom det privata näringslivet

viktiga är att vi får en årlig statistik som belyser denna process precis som andra samhällsförhållanden fortlöpande redovisas. Det kommer, som vi vet, visst material från SPK men detta täcker inte hela det fält som koncentrationsutredningen skulle omfatta.

Vissa privata undersökningar har gjorts av utvecklingen sedan 1963 och de visar, som jag redan framhållit, en mycket stark tillväxt av koncentrationen. En av de senaste har gjorts av tidskriften Veckans Affärer, och jag redogör för huvudresultaten av den i min interpellation. Man har räknat fram de 25 största ekonomiska grupperna – företagsenheter, koncerner osv. – och funnit att dessa har drygt 1 miljon anställda i Sverige av totalt ca 2,7 miljoner anställda inom hela näringslivet. Det är 37 %, dvs. över en tredjedel. För tio år sedan var motsvarande siffra 28 %. Koncentrationsgraden har alltså ökat mycket snabbt. På de senaste tio åren har genomsnittstorleken på storföretagen ökat med ca 40 %, medan den under hela den föregående sjuårsperioden ökade med bara 18 %.

Medan det totala antalet sysselsatta inom näringslivet enligt denna undersökning minskat mellan åren 1963 och 1973 har det ökat för de 25 största grupperna. Även antalet anställda i utlandet hos dessa storföretag har kraftigt ökat. Den tilltagande koncentrationen inom svenskt näringsliv har alltså gått hand i hand med en ökad kapitalexport, och just de internationella trusternas tillväxt är den andra viktiga sidan.

Jag skall, herr talman, inte belasta mitt anförande med alltför mycket siffermaterial, men ytterligare en sak förtjänar att påpekas. Det är den allra största finansgruppens, alltså Wallenberggruppens, dominerande ställning inom det privata näringslivet med ca 400 000 anställda totalt. De inom denna grupp anställda utgör närmare hälften – eller 46 %, om man skall vara exakt – av alla vid de privata grupperna anställda bland "de 25 stora". Under tio år har Wallenberggruppens personal vuxit med över 50 %. En stor del av ökningen ligger vid företag utanför Sverige, men inom landet är ökningen kraftig eller ca 25 %.

Den undersökning jag refererat sammanför på ett oegentligt sätt privatkapitalistiska företag med företag ägda av staten, kommunerna, kooperationen osv. Anmärkningsvärt är att de icke-privata företagen, alltså de som ägs av stat, kommuner eller kooperationer av olika slag, under denna tioårsperiod stagnerat eller ökat antalet anställda med högst blygsamma siffror. Ökningen uppgår på tio år till endast något över 40 000 eller bara 10 %. Det är mindre för alla dessa grupper företag tillsammans – alltså företag som kan karakteriseras som icke-privata – än vad Wallenberggruppen samtidigt ökat i Sverige både absolut och relativt.

Utvecklingen inom den statliga sektorn måste också mot denna bakgrund kännetecknas som relativ stagnation. Ökningen av antalet anställda är något över 10 000, motsvarande 5 %.

Arbetet längs de huvudlinjer som industriministern anger såsom grundläggande för regeringen har alltså i varje fall hittills inte gett något imponerande resultat när det gäller att motverka den ökade koncentrationen inom det privata näringslivet och ännu mindre när det gäller att

Torsdagen den
27 februari 1975

Om maktkoncentrationen inom det privata näringslivet

bryta den, vilket måste vara målsättningen. Låt oss hoppas att satsningen på Stålverk 80 i viss mån skall vara en vändpunkt. Men i varje fall hittills kvarstår ju att koncentrationen av makt och ägande inom det privata näringslivet tilltagit under de senaste tio åren. Detta är ett helt grundläggande problem i samhällsutvecklingen. Konstaterandet nyligen i LO:s tidning Aftonbladet på ledarplats – "Kapitalismen har stärkt sin makt" – var tyvärr helt riktigt.

Denna trend i utvecklingen har heller inte brutits av en tillräckligt ökad maktställning för de arbetande i storföretag. Statliga styrelserepresentanter och anställdas styrelserepresentanter får ibland insyn men ställs utanför viktiga delar av beslutsprocessen. Det kan illustreras med händelseförloppet vid olika fusioner och sammanslagningar, t. ex. av Skandinaviska Banken och Stockholms Enskilda Bank. Ökat inflytande över arbetsmiljön är förvisso viktigt – och där måste arbetet gå vidare – liksom trygghet i anställningen och förändring på arbetsrättens områden, men detta berör inte de centrala maktpositionerna i det privatägda företaget.

Det finns ingen enkel lösning på problemen med företagskoncentrationen, säger industriministern. Nej, förvisso inte så länge man söker lösningar endast inom det kapitalistiska produktionssystemet. Det finns enligt den socialistiska arbetarrörelsens mening bara ett sätt att varaktigt och fullständigt lösa motsättningen mellan produktionens alltmer samhälleliga form och det privatkapitalistiska ägandet, mellan intressena hos folkets majoritet och det egendomsbesittande fåtalet. Det är att överföra de avgörande produktionsmedlen i hela folkets ägo.

Den målsättningen utesluter inte utan förutsätter tvärtom omedelbar kamp mot monopolens och storfinansens makt. De arbetandes maktpositioner måste på ett avgörande sätt flyttas fram både inom varje företag och i samhället som helhet. Socialister kan inte godta någon annan målsättning än att arbetet skall ge hela makten över produktionen. Någon s. k. likställighet mellan kapital och arbete kan inte accepteras som mål. Arbetarrörelsens långsiktiga målsättning att arbetarna själva skall ta hand om och organisera produktionen kan självfallet inte uppnås genom s. k. medinflytande eller s. k. medbestämmanderätt tillsammans med kapitalet. Det gäller i stället att avskaffa kapitalägarnas ledande ställning både inom företagen och inom samhället. Detta borde vara grundlinjen i regeringens politik för att bryta den privata maktkoncentrationen inom näringslivet. Tyvärr sägs det ingenting härom i industriministerns svar.

Herr talman! Det socialdemokratiska partiet högtidlighåller i dagarna 50-årsminnet av Hjalmar Branting. I sin skrift "Varför arbetarrörelsen måste bli socialistisk" varnar Branting för metoden att "genom små palliativmedel skaffa lindring för ögonblickets vedermödor" utan att ha en klar socialistisk målsättning. Med palliativmedel menar han sådant som möjligen kan hjälpa för stunden men som inte har någon effekt på längre sikt. Branting visar där också hur storproduktionen "under nuvarande förhållanden måste medföra arbetsmedlens, kapitalets hopande på allt färre händer i allt större mängd, medan massan av folket tryckes ned

till egendomslösa lönarbetare åt kapitalisterna". Han drar slutsatsen: "Den enda utväg, som utvecklingen själv anvisar för att råda bot på de himmelskriande missförhållanden, som härav bliva en följd, är att exproprieras miljonärernas kapital, göra kapitalet även privaträttsligt till vad det redan ekonomiskt blivit, samhällets gemensamma egendom."

Det var framsynt skrivet. Det krav som ställs på arbetarrörelsen i dag är att den skall vara minst lika framsynt.

Herr industriministern JOHANSSON:

Herr talman! Om jag börjar med de propåer som herr Hermansson tog upp inledningsvis om koncentrationsutredningen och dess arbete, så tror jag att det är bekant för herr Hermansson att utredningens tidigare ordförande har avlidit och att man då bestämde sig för att inte tillsätta någon ny som fullföljde de delarna av arbetet.

Däremot har det kvarstått ytterligare problem som det självfallet har varit nödvändigt att försöka analysera och kartlägga. Till dem hör de multinationella företagen. Arbetet därmed pågår enligt de tilläggsdirektiv som jag talade om. Det som herr Hermansson då efterlyser är någon form av kommentar till det utredningsarbete som har gjorts och vilka slutsatser som har dragits. Ja, de slutsatser man måste dra av ett sådant arbete är av politisk art och karaktär. Det är politik vi talar om när vi kommer in på frågan hur vi skall omdana ett samhälle med sikte på att bryta ned makt som samlats i ett fåtals händer.

Jag bestrider inte – inte heller i mitt interpellationssvar – att vi har haft en ökad grad av koncentration av ekonomisk makt. Om jag går till det nya partiprogram, som vår programkommission har utformat och som kommer att föreläggas partikongressen under året, så sägs där klart ut att det svenska samhället inrymmer stora orättvisor, dessa tar sig uttryck i en koncentration av ekonomisk makt och en ojämn fördelning av inkomster och förmögenheter och att klassgränser dömer människor ända från barndomen till sämre levnadsvillkor i både materiellt och kulturellt hänseende. Demokratins verkningskrets är alltså begränsad. De brister som präglar människornas levnadsförhållanden i vårt land är belägg för nödvändigheten av en fortsatt samhällsomdaning. De framgångar som har uppnåtts är ett resultat av människors organiserade samverkan, av styrkan i en idé om ett bättre samhälle.

Skulle jag inte vilja koppla detta uttalande till det citat ur Brantings tal, om jag kommer ihåg rätt från år 1886, där han i ett mycket tidigt skede av den svenska arbetarrörelsen analyserade läget och bedömningen av den framtida utvecklingen. Men Branting kom så småningom till en allt starkare insikt om att vi måste söka steg för steg förändra det samhälle vi lever i, om att koncentrationen inom det ekonomiska livet skulle fortsätta men att vi så småningom med organiserad makt i de fackliga och politiska organisationerna skulle skapa oss möjligheter och förutsättningar att bryta ned denna makt. Här stod vi naturligtvis inför ett avvägningsproblem: dels takten i denna utveckling, dels medlen att

Torsdagen den
27 februari 1975

Om maktkoncentrationen inom det privata näringslivet

åstadkomma en reformering av samhället. Den svenska arbetarrörelsens majoritet har valt den reformistiska vägen, att steg för steg söka påverka utvecklingen.

Självfallet är vi överens på en punkt, nämligen att detta tagit väldigt lång tid. Vi kan diskutera framsteg, men det är obestridligt att denna taktiska uppläggning att inom ramen för en demokrati söka förändra samhället har vunnit förståelse hos det stora flertalet av de arbetande människorna i det här landet. De har ställt sig bakom en sådan politik. Det har inneburit att vi under 1930- och 1940-talen har fått sätta frågorna om arbete åt alla, sociala reformer för att förbättra de eftersatta gruppernas ekonomiska och sociala standard främst i det reformistiska arbetet. Men det har också varit möjligt att nå avsevärda resultat på detta sätt. Vi har därför inte utelämnat frågorna om inflytande och begränsning av den ekonomiska makten hos dem som har huvudparten av den. Där har vi vårt lagstiftningsarbete tillsammans med det fackliga arbetet, genom vilket man har sökt åstadkomma och fortsätter att åstadkomma en begränsning av den ekonomiska maktens rörelsefrihet. Vi kan säga att vi i långa stycken har socialiserat avkastningen av det gemensamma arbetet, dvs. fördelningen av de värden som vi gemensamt skapar. Inte på ett sådant sätt att det nu är tillräckligt – detta kommer att fortsätta och det behövs mycket mer – men vårt folk har ändå fått en ekonomisk och social standard, som tål jämförelse med vilket land som helst, vare sig det har en socialistisk samhällsordning eller en privatkapitalistisk samhällsordning.

Det har inneburit att vi under mitten av 1950-talet har kommit in i en längre gående diskussion om den framtida kapitalbildningen för att kunna klara utbyggnaden av vår produktion, för att kunna skapa garantier för sysselsättning åt människorna, för att tillvarata de resurser som vi har i landet på ett så ändamålsenligt sätt som möjligt. Där har alltså frågorna om ATP-pensioneringen kommit in i diskussionen. Vi har skapat ett instrument för demokratisk kontroll av växande delar av förmögenhets- och kapitalbildningen. Det är klart att det tar tid, innan man successivt har fått en sådan demokratisk kontroll över dessa viktiga områden. Men vi har skapat instrumenten, vi har skapat förutsättningarna.

Vi har kommit in i 1960- och 1970-talets demokratiska utveckling, där just frågorna om inflytande från samhällets sida och från de anställdas sida i produktionsapparaten och på det ekonomiska området har blivit huvudfrågorna. Och det som åstadkommit under de tre fyra senaste åren är ändå resultat i form av avtal, företagsnämnder och deras utveckling samt lagstiftning. Jag har förut nämnt styrelsrepresentation m. m. Jag skulle också vilja nämna det avtal som träffats för ett par veckor sedan mellan Arbetsgivareföreningen och LO-TCO om den ekonomiska insynen i företagen, med anlitande så småningom av ekonomiska experter, som skall stå till förfogande för de anställdas representanter i styrelser osv.

Jag skall villigt erkänna att detta verkligen är på tiden. Jag har under de senaste dagarna haft anledning att titta på förhållandena i ett par företag. Det är beklämmande att konstatera vilken dålig information man från företagsledningens sida har velat ge de anställdas representanter. Jag har talat med tjänstemän och kollektivanställda, som under något år har begärt att få upplysningar om hur situationen är inom företagen – på punkt efter punkt. I dag visar det sig att det är de anställda som haft rätt. Det är otillständigt att det är på det sättet. Men vi skapar efter hand förutsättningarna för den insyn som de anställda också skall ha på det ekonomiska området, och vi kommer att fortsätta att skapa förutsättningar för att de skall vara delaktiga av besluten, dvs. få större makt även i de ekonomiska sammanhangen.

Detta är i korthet huvuddragen i den politik som vi för, steg för steg, och där vi är medvetna om att man inte kan rusa på hur som helst. Vi är medvetna om att de anställda, när de nu kommer in i styrelserna och tar del av ansvaret och skall ta del även av den ekonomiska makten, i vissa fall behöver ökad grad av kunskap och information samt att detta också är ett utbildningsproblem och ett behov av att skaffa sig erfarenhet i den praktiska verksamheten.

Då är det väl ändå, herr Hermansson, till syvende og sidst fråga om i vilken takt vi här skall gå fram. Jag har anledning att vid åtskilliga tillfällen träffa företrädare för det privata näringslivet. Åtskilliga – jag vill säga flertalet – är duktiga företagsledare. De har byggt upp en produktion i det här landet som i de internationella sammanhangen verkligen står sig i konkurrensen. De har varit med om att skapa förutsättningarna för en god sysselsättning och en hygglig ekonomisk utveckling. Men detta är inte tillräckligt för att säga att allting är gott och väl.

De anställda, de som är sysselsatta i verksamheterna, är inte bara köpta eller löneanställda för att komma på morgonen och gå sedan de har utfört sitt arbete. De är för sin livsföring, för sitt uppehälle, för sina familjer beroende av denna verksamhet. Detta beroendeförhållande gör att de naturligtvis också skall ha möjlighet att påverka den verksamhet i vilken de är sysselsatta och engagerade. Det är därför vi skall närma de anställda till den produktion i vilken de är sysselsatta. Men vi har valt en väg som innebär successiv utveckling i den riktning vi eftersträvar.

Sedan kommer vi till samhällets medverkan både i form av inflytande och kontroll över företagen och samhällets mer direkta engagemang i uppbyggnaden av våra produktiva resurser. Jag ser som väsentligt att vi har en produktionsapparat som kan tillvarata landets resurser och ge full sysselsättning åt alla de människor som i dag vill ha sysselsättning i vårt land. Där och när det inte finns möjligheter för det privata kapitalet att svara för den uppgiften – att bygga ut verksamheten på detta sätt – betraktar jag det som nödvändigt att samhället går in och bygger upp företagsverksamheten. Vi har kommit in i en situation som, mycket kortfattat, innebär att anspråken på kapital för att åstadkomma en sådan tillväxt av våra produktiva resurser är oavbrutet växande och där vi inte

Torsdagen den
27 februari 1975

Om maktkoncentrationen inom det privata näringslivet

kan räkna med att enskilda människor har tillräckliga resurser för att engagera sig utan kollektivet måste engagera sig. Samhället kommer in i diskussionen och får vidga sin företagsverksamhet steg för steg.

Det är därför som jag också i mitt interpellationssvar har velat visa på att vi när det gäller de statliga företagen i Statsföretagskoncernen har en accelererande takt i utbyggnaden av de produktiva resurserna. Jag vill där framför allt rikta uppmärksamheten på de stora investeringar som redan är beslutade och som man kan räkna med under de närmaste åren. Jag har nämnt att andelen av industriinvesteringarna just nu är ca 10 %, men jag skulle väl kunna tänka mig att – när vi kommer in i den aktiva uppläggningsen av investeringarna i Stålverk 80, när vi kommer in i diskussionen om oljehantering, den petrokemiska industrins utbyggnad och energiresursernas utbyggnad – denna siffra, 10 %, förmodligen kommer att ökas till mellan 15 och 18 %. Andelen av det totala antalet sysselsatta ligger i dag under 4 %, och det framstår klart att vi genom en sådan ökning av investeringarna får en väsentlig förskjutning när det gäller ägarstrukturen framöver; på samhället läggs över växande andelar av den förmögenhets- och kapitalbildning som ligger som underlag för utbyggnad av de produktiva resurserna i landet.

Jag tycker att också herr Hermansson bör försöka ta med detta i bedömningen när han ser på nuläget och det som kan komma att inträffa för framtiden.

Jag vill till slut ta upp ännu ett väsentligt förhållande. För att kunna fullfölja en sådan politik som det här gäller i ett demokratiskt samhälle måste vi ha en majoritet av medborgarna med oss och bakom oss. Man kan ställa upp mål för vad vi skall göra. Man kan t. ex. säga att vi skulle ha kunnat lägga upp vår politik på samma sätt som det engelska labourpartiet gjort. Jag skall nu inte kritisera partibröderna i England – jag noterar bara att de har valt en annan taktik. De har vid vissa tillfällen gått ut i val och sagt att de hade för avsikt att socialisera bestämda områden av det engelska näringslivet, om de fick makten. De har också fått makten och då genomfört sådana socialiseringar. Så har de förlorat i ett senare val och en borgerlig regering har i sin tur avsocialiserat.

En sådan utveckling är naturligtvis utomordentligt besvärlig. Vi har försökt att gå en annan väg: att successivt utbygga demokratin. Nu har vi också gått in på det ekonomiska området. Vi har försökt inrikta oss på produktiv verksamhet som med hänsyn till landets resurser och möjligheterna att upprätthålla den fulla sysselsättningen har varit utomordentligt betydelsefull. Vi har i detta arbete inte bara fått en majoritet av folket bakom oss utan har också t. ex. haft glädjen att notera att en praktiskt taget enhällig riksdag ställde sig bakom beslutet om Stålverk 80. Man har så långt jag har kunnat bedöma funnit det vara en ändamålsenlig politik att utvidga samhällets företagsverksamhet och därmed också vidga samhällets inflytande över produktiva resurser. Vi måste bygga upp förtroendet för en sådan politik.

Vi kan alltså successivt genomföra reformer som begränsar kapitalets

inflytande och ökar de anställdas och samhällets inflytande. Det är den väg som vi har valt och som vi vill fullfölja. Den leder till ett ökat inflytande för de arbetande och en begränsning av makten för kapitalägarna. Målsättningen är att de arbetande människorna i produktionen skall ha ett huvudinflytande över de verksamheter i vilka de är engagerade.

Herr BURENSTAM LINDER (m):

Herr talman! En utgångspunkt för herr Hermanssons interpellation är ju att de stora företagen växer snabbare än de små, och det är ett allvarligt problem. En av anledningarna till detta tror jag är det förhållandet, som vi moderater och jag tror också andra borgerliga partier brukar påpeka, att en selektiv ekonomisk politik, en regleringspolitik, tenderar att gynna stora företag på bekostnad av små. De små företagen har inte alla de administrativa resurser som behövs för att uppsöka de olika myndigheter som måste kontaktas för att man skall få del av de företräden som den selektiva ekonomiska politiken erbjuder. Investitionsfondernas utformning är ett annat exempel på hur man med en selektiv politik – förenad med hårda kreditrestriktioner som drabbar små företag – underlättar för de stora att växa sig snabbare än de annars skulle göra i förhållande till de små företagen.

Detta är ett förhållande som bör påpekas i en debatt som denna. Herr Hermansson bör då tillfrågas varför han regelbundet stöder socialdemokratin i denna reglerings- och selektivpolitik.

Herr Hermansson ställde en annan fråga: Hur kan det komma sig att de stora privata företagen växer relativt sett snabbare än de stora statliga företagen? Ett möjligt svar, som ligger nära till hands, är att de är skickligare. Det kanske för herr Hermansson är ett alltför snubblande nära till hands liggande svar för att han skall se det, men om han såge det så följde genast, herr talman, nästa fråga: Hur skulle det egentligen vara med sysselsättning och utveckling i landet, om näringslivet hade varit utformat helt på det sätt som herr Hermansson skulle vilja ha det, nämligen helt i statlig regi?

Herr Hermansson vill ju att man skall ha total socialisering, att alla produktionsmedel skall ligga i statens hand. Jag tror att det vore dåligt för den ekonomiska utvecklingen och sysselsättningen, men jag tror också att det vore olyckligt på ett annat plan, nämligen på det som är ännu högre än dessa ekonomiska ting: friheten. Herr Hermansson måste ju ha uppmärksammat att i alla de länder där man har prövat ett socialistiskt näringsliv har det inneburit att den personliga friheten har gått förlorad. Jag tycker att herr Hermansson och också industriministern – som här skisserade upp hur man i Sverige liksom steg för steg, utan att som labour gå ut i val och säga det, inriktade sig på att överföra alltmer i samhällelig regi – något borde stanna upp och begrunda detta. Det finns förvisso många länder med mycket otrevliga politiska förhållanden som är icke-socialistiska, men det intressanta är att det inte finns något

land som med en socialistisk ekonomi har lyckats skapa personlig frihet.

Det är mot denna bakgrund, herr talman, som vi vill se ett tredje alternativ, som innebär energiska åtgärder för att åstadkomma en spridning av ägandet, ett spritt enskilt ägande. Vi vänder oss emot alla former av makt och ägandekoncentration, och vi beklagar att regeringen på denna punkt är utomordentligt litet road.

Företagsdemokratin, som också har diskuterats här, skulle inte alls på denna väg bli tillräckligt befrämjad. Där fordras det andra åtgärder. Men en spridning av ägandet för att motverka privat ägandekoncentration är ett medel att förhindra att företagsdemokratin skulle gå fullständigt till spillo, som den sannolikt skulle göra om man finge ett helt statligt näringsliv. Jag har frågat många gånger från den här talarstolen, och det låt att upprepas: Hur vore det med ett helt socialiserat näringsliv för företagsdemokratin? Då hade man i princip bara en enda arbetsgivare: staten. Hur tror egentligen industriministern att det skulle vara med möjligheten för fria fackföreningar, eller för enskilda människor, att verkligen göra sig gällande under sådana villkor?

När vi talar om företagsdemokrati vill jag också påpeka att churu vi i Sverige f. n. är långt ifrån det som herr Hermansson och i viss mån industriministern skulle uppfatta som ett ideal, nämligen att det mesta var i statens hand, är staten ändå en omfattande arbetsgivare. Och denna arbetsgivare uppträder faktiskt ofta på ett sådant sätt att man frågar sig hur det egentligen är med de företagsdemokratiska idealen. Vi behöver bara ta ett exempel, nämligen utlokaliseringen av statliga verk från Stockholm. Jag tror att ingen från regeringsbanken kan göra gällande att denna utlokalisering har någon högre grad av företagsdemokratiska ideal över sig, utan snarare motsatsen.

Det är mot en sådan bakgrund jag än en gång ställer frågan: Hur skulle det i verkligheten bli med företagsdemokratin, om man skulle ha alltmer av statligt ägande och företagande och egentligen bara en enda arbetsgivare?

Under detta anförande övertog herr andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Låt mig först säga att jag mycket uppskattade både tonen och – till stor del – innehållet i industriministerns anförande. Innehållet visade ju att han förstod vad som är grunden för koncentrationsprocessen – det problem vi diskuterar här – i motsats till herr Burenstam Linder, som skall vara beläst i nationalekonomi men icke förstår varför kapitalkoncentrationen går så fort i det svenska samhället.

Det är några kommentarer jag vill göra. Låt mig börja med koncentrationsutredningen. Jag känner till de personliga förhållanden som har föranlett att utredningen inte kunde göras färdig på det sätt som var avsett. Men det här är en så viktig del av samhällsinsynen att jag tycker

att regeringen borde ta ett initiativ på något sätt, endera för att koncentrationsutredningen skulle aktualisera sina undersökningar och ge en sammanfattande analys eller – och det vore det allra bästa – för att vi skulle få en statistisk bearbetning varje år av dessa problem som har att göra med koncentration av kapital och ägande.

Statens pris- och kartellnämnd lämnar visst material. Jag läste i dag i en tidning ett referat av SPK:s redogörelse för antalet sammanslagningar eller fusioner inom det privata näringslivet under 1974. De uppgick till 500 enligt den redovisningen. Det är en viktig del av det material som vi vill ha, men det finns andra delar som är lika viktiga att belysa. Vi har en utförlig statistik över bostäder, födelser och dödsfall. Ja, praktiskt taget allting är ju kartlagt i det svenska samhället, utom just detta. Då tycker jag ett rimligt krav, som man har rätt att ställa från demokratisk synpunkt, är att medborgarna skall känna till – och få en fortlöpande redovisning för – vad som hänt på detta område.

Nu är det en delvis ny fråga som jag har tagit upp, det erkänner jag, och industriministern är kanske därför inte beredd att ge ett slutgiltigt svar. Men jag vill vädja till honom att överväga den här frågan och se vilka initiativ han skulle kunna ta på området.

Sedan är jag naturligtvis överens med industriministern om att kommentarerna och slutsatserna när det gäller koncentrationsutredningens material är politiska. Han medger att det har skett en ökad koncentration av kapital och makt men menar att man steg för steg skall söka motverka detta. Branting var också anhängare av en sådan strategi och taktik – det framgår av både hans tidigare och senare skrifter.

Men avgörande här är ju målsättningen. Vi menar att den enda naturliga och tänkbara målsättningen för den socialistiska arbetarrörelsen är – om jag får framställa det i den formen – en socialism utan storfinans. Vi kan inte tänka oss ett socialistiskt samhälle där storfinansens sitter kvar och har makt, för då har man inte kommit över i ett socialistiskt samhälle.

Detta är alltså den helt avgörande förutsättningen. Man måste helt bryta med kapitalägarnas maktställning. Det handlar inte bara om det mera blygsamma målet, som även liberaler i dag kan ansluta sig till, med något slags likaberättigande – eller lika ställning – mellan arbete och kapital. Då är det ju också rätt klart att man för att nå fram till detta samhälle måste ta upp kampen för att bryta kapitalets makt. Man kan inte komma dit i samarbete med storfinansens. Man skall inte inbilla sig att man kan komma till det socialistiska samhället arm i arm med Wallenberg. Om man går arm i arm med honom kommer man inte till det mål som arbetarrörelsen har uppställt.

Vår debatt gäller inte frågan om demokratiska medel i denna kamp, utan den gäller hela kampen för att uppnå verklig demokrati – folkstyre, folkets avgörande bestämmanderätt på alla områden av samhällslivet, alltså även inom det ekonomiska livet. Vårt parti ifrågasätter ju inte på något vis vad arbetarrörelsen har crövrät under sin snart hundraåriga

Om maktkoncentrationen inom det privata näringslivet

historia i det här landet. Det har uppnåtts genom gemensam kamp, och vi som tillhör arbetarrörelsen har ett gemensamt ansvar både att slå vakt om vad som har uppnåtts och att gå vidare.

Diskussionen gäller alltså inte detta. Men det problem som finns och som det är angeläget att diskutera är ju – som också industriministern medgav – att under de senaste åren har koncentrationsprocessen inom det privata näringslivet fortsatt. Monopolen har fått ökad maktställning, och tar vi in hela den internationella sidan vet vi att de multinationella bolagen eller de stora internationella trusterna har ett växande inflytande. De representerar, räknat i pengar eller anställda, en makt i dag som är jämförbar med många suveräna stater.

Och det är inte en process som vi kan se på från sidan och säga att det där måste vi försöka motarbeta, för annars leder det till besvärliga följder i fortsättningen, utan detta är ju en process som redan i dag leder till mycket svåra problem. Vi vet att det finns tre tendenser som är typiska för alla kapitalistiska ekonomier, om vi ser utvecklingen under de senaste tio åren och ser på utvecklingen genom konjunkturerna. Det är för det första tendensen till en ökning av arbetslösheten, för det andra tendensen till en ökning av inflationstakten och för det tredje tendensen till en minskad takt i ökningen av produktionen.

Dessa tre saker är ju inga tillfälligheter, som en del borgerliga nationalekonomer inbillar sig – någonting som beror på den s. k. oljekrisen eller på tillfälliga valutaförhållanden eller någonting sådant – utan för att förstå de här tre tendenserna måste man tolka dem som direkta följder av de skärpta motsättningarna inom kapitalismens ekonomiska system. De är alltså inga tillfälligheter, och framför allt har de att göra med den ökade maktställning som genom koncentrationsprocessen har inträtt för de stora monopolerna. Därför är kampen mot monopolens makt ingenting som man kan säga att man skall ta upp i morgon. Skall man kunna föra en kamp som motverkar arbetslösheten och inflationen och samtidigt säkrar den produktionsökning man vill ha, då är det nödvändigt att ta upp kampen mot monopolerna och deras inflytande.

Jag håller helt med industriministern om att bristen på insyn och verklig makt för de anställda i de flesta företagen i det här landet är helt otillständig. Den kan man inte acceptera, och den accepteras heller inte av arbetarna själva.

Industriministern är optimistisk när det gäller utvecklingen av den statligt ägda sektorn och redovisar en del siffror för Statsföretags planer. Nu finns det olika tendenser här – det beror litet grand på vilket område man går till och vilka siffror man tar fram. Låt oss i stället se på försörjningsbalansen för 1975, som den redovisas i årets finansplan. Om vi undersöker planerna för bruttoinvesteringarna 1975 jämfört med 1974, så finner vi där en minskning med 3 % sammantaget för statliga myndigheter och affärsverk samt en minskning med 1,5 % för kommunerna. Man kan få fram andra siffror – och det har industriministern också fått – om man spjälkar de totala volymerna på olika delar, men den

samlade tendensen när det gäller utvecklingen av bruttoinvesteringarna för de statliga myndigheterna, affärsverken och kommunerna är ju inte gynnsam om man vill ha en utveckling av den offentliga sektorn. Man räknar med en ökning av bruttoinvesteringarna för industrin på 10 %, varav huvuddelen ligger inom den privata industrin. Där tror jag alltså att man måste se på problemet från fler sidor än vad industriministern här har gjort.

Sedan skall jag ägna några ord åt det som herr Burenstam Linder sade. Det är nödvändigt att polemisera mot vissa grundläggande missuppfattningar som han har när det gäller orsakerna till koncentrationsprocessen. Herr Burenstam Linders framträdande är så typiskt för den demagogi som moderaterna använder. Grundvalen för kapital- och maktkoncentrationen i vårt land är ju lagarna i själva det kapitalistiska produktionssystem som moderaterna med näbbar och klor försvarar. Moderaterna har alltid försvarat och kommer alltid att försvara de stora kapitalägarnas maktställning, men eftersom det finns en stark rörelse och en stark indignation mot denna maktställning vill man inte säga det öppet, utan man säger i stället att det är regeringens politik som är skuld till makt- och kapitalkoncentrationen. Hur en sådan analys är förenlig med en vetenskaplig inställning till dessa problem kan jag uppriktigt sagt inte förstå.

Herr Burenstam Linder ställde också frågan hur jag ser på de statsägda företagen i vårt nuvarande samhälle och hur det kan komma sig att de privata företagen växer snabbare än de statligt ägda företagen. Ja, det beror naturligtvis till dels på att staten har tvingats överta konkursbon från det privata näringslivet. Det är ju inte obekant. När staten gått in och köpt upp företag har den tyvärr inte tagit de mest lukrativa företagen, utan i många fall har den varit tvungen att engagera sig på områden där det privata näringslivet och det privata kapitalet har ansett att vinsterna, profiterna, skulle bli så dåliga att man inte vill sätta in några pengar i dem. Från privat sida ville man således inte sätta in några pengar för att bygga upp ett järnverk i Norrbotten, därför att man ansåg att profiterna inte skulle bli tillräckligt stora. Det var staten i stället tvungen att göra. Men det hindrar inte att herr Burenstam Linder här i debatt efter debatt står upp och klagar på de usla resultaten för Norrbottens Järnverk.

Jag ser en avgörande skillnad mellan de statliga företag som finns i dag och socialistiska företag. Det stora felet med de statsägda företag som vi har i dag är att de i alltför hög grad följer samma principer som de privatkapitalistiskt ägda företagen. Det är det avgörande felet i företagens skötsel. Det handlar inte om socialistiska företag. Sådana företag har vi i ett samhälle där de arbetande har hela makten både i företagen och i själva samhället, och jag tror inte att arbetarna kommer att bli bekymrade över frihetens utveckling i det samhället.

Det är ytterligare en fråga i herr Burenstam Linders anförande som jag vill ta upp, nämligen moderaternas gamla paroll om spridning av ägandet. Det är en paroll man gärna går ut med när de stora finans-

Om maktkoncentrationen inom det privata näringslivet

familjerna har misslyckats. I dag, när familjen Broström så grundligt har misslyckats med att sköta Eriksbergs varv i Göteborg, vill man gärna sprida ägandet litet grand, då vill man gärna ha pengar från staten. Det är ett exempel.

Herr Burenstam Linder vet lika väl som jag att en spridning av aktieägandet rent allmänt bara bidrar till att skapa ett ökat inflytande för innehavarna av stora aktieposter. Det kan man läsa även i borgerlig nationalekonomisk litteratur. Moderaternas paroll också på detta område är ingenting annat än en bluff. Om man kunde genomföra deras krav på en ökad aktiespridning skulle följden bli ytterligare ökad makt för familjen Wallenberg, familjen Broström och de andra stora innehavarna av aktieposter. Moderaternas paroll här är alltså inte någon paroll för ökad demokrati – det är en paroll för minskad demokrati och för ökad makt åt storfinansen.

Låt mig avslutningsvis återvända till vad industriministern sade.

Det är givet att vi inom arbetarrörelsen måste diskutera framgångsvägar och takt när det gäller den grundläggande samhällsomvandling som måste vara den socialistiska arbetarrörelsens målsättning. Och det finns många hänsyn att ta här. Industriministern diskuterade det engelska labours taktik och menade att den inte lett till resultat. Jag vill inte vara så snabb att förkasta den taktiken, om jag skall försöka se det från socialdemokratisk synpunkt. Det är inte säkert att den långsiktigt kommer att visa sig vara sämre med hänsyn till socialdemokratiens målsättning än det svenska broderpartiets taktik. Men det kan man diskutera.

Man kan också diskutera takten i reformarbetet. Men man kan aldrig diskutera målsättningen. Jag menar att den målsättning som industriministern angav är en otillräcklig målsättning. Han sade att arbetarna – de nuvarande lönearbetarna, de anställda – måste bli delaktiga i besluten i företagen. Vi menar att de som utför det skapande, produktiva arbetet skall ha hela makten i företagen. Den målsättningen tycker jag inte man har anledning att pruta på.

Herr industriministern JOHANSSON:

Herr talman! Låt mig göra ett par kommentarer till vad herr Burenstam Linder sade.

Herr Burenstam Linder tror inte att det går att med en vidgad socialistisk eller samhällsägad företagsverksamhet bygga upp en effektiv produktion med tryggad sysselsättning och företagsdemokrati. Vad har nu herr Burenstam Linder för belägg för det? Inga!

Herr Burenstam Linder hänvisar till utflyttningarna av verk och institutioner såsom ett regionalpolitiskt medel att påverka sammansättningen av befolkningen dels i den storstadsregion där vi nu befinner oss, dels i de områden, till vilka verksamheterna i fråga har flyttats. Det kan inträffa och det har inträffat att åtskilliga människor i detta sammanhang ställs inför problem, men myndigheterna har försökt lösa dem på bästa möjliga sätt. Man kan också notera att resultatet för den

Torsdagen den
27 februari 1975

Om maktkoncentrationen inom det privata näringslivet

här regionen såvitt jag förstår inte blir någon nettominskning av de centrala verkens och myndigheternas personalstyrka.

Däremot skulle det finnas anledning att diskutera hur företagsdemokratin byggs upp inom de statliga företagen. Det har nu träffats en överenskommelse mellan statsföretagens förhandlingsorganisation, LO och TCO om ett utvecklingsråd. Också där avancerar man steg för steg i den företagsdemokratiska utvecklingen. Jag skulle, så långt jag kan medverka, gärna se att vi så småningom fick en majoritet från de anställdas sida i något av de statsägda företagen för att på det sättet pröva oss fram till en situation där inflytandet ligger i huvudsak hos de anställda.

Det är väl ändå så – och där vänder jag mig också till herr Hermansson – att då det gäller de statsägda företagen såsom NJA och en rad andra har vi möjligheter att via vårt ägarintresse påverka utvecklingen och då också i demokratisk riktning.

Sedan säger herr Burenstam Linder att koncentrationen inom de privata företagen lett till en snabbare utveckling och ett större antal sysselsatta. Detta, säger han, hör samman med att man är skickligare inom den privata företagssektorn. Jag har givit mitt erkännande åt åtskilliga företagsledare inom vårt näringsliv, och eftersom det domineras av den privata sektorn går det erkännandet då också till ledare för privata företag. Men herr Burenstam Linder bortser från att exempelvis NJA, stålverket i Norrbotten, skapades för att ge sysselsättning inom ett område där det privata kapitalet misslyckats med att klara sysselsättningen åt människorna. Det var NJA och det var ASSI:s anläggningar. Staten fick alltså ta på sig en börda som var samhällets när de privata intressena inte funnit anledning att exploatera tillgångarna och inte såg några möjligheter att få en enligt deras bedömning tillfredsställande avkastning på kapitalet, det som är vägledande för kapitalismen. I stället fick samhället ta på sig den uppgiften via sina företag.

Jag erkänner att vi inte har skött NJA på det sätt som skulle varit rimligt. Vi borde ha medgivit tillräckliga investeringar vid NJA under 1960-talet, så att NJA i likhet med en rad andra företag inom samma verksamhetsområde hade kunnat konsolideras och bygga upp sin verksamhet så att företaget, när kriserna inträffade, hade kunnat ta förlusterna och ändå fortsätta verksamheten. Först 15 år efter exempelvis Sandviken och 10 år efter Uddeholm satte vi i gång med stora investeringar i järn- och stålverket vid NJA. Det var sådana investeringar som ledde Sandviken, Uddeholm och andra företag fram till en utomordentlig position. De investeringarna fick släpa efter vid NJA. Men nu har vi tagit de besluten och är på väg att bygga upp ett nytt NJA, som jag hoppas kommer att ha den chans ute i den allmänna konkurrensen som andra företag haft genom att de tidigare fått genomföra sina investeringar.

Åtskilliga av dessa företag har befunnit sig i samma besvärliga situation som NJA med förluster. Jag behöver bara nämna Fagersta för att ge ett enda litet exempel på att också de privata företagen, även med duktiga företagsledare, har kunnat råka ut för besvärligheter som varit svåra att

Torsdagen den
27 februari 1975

Om maktkoncentrationen inom det privata näringslivet

komma ur, men som jag gläder mig åt att man i Fagersta nu är på väg ut ur. Man sätter nu i gång en investeringsaktivitet av utomordentlig omfattning, där vi från statens sida inte kommer att ställa oss avvisande till det stöd som eventuellt kan behövas för Fagerstas vidkommande.

Företagsverksamheten, herr Burenstam Linder, har duktiga ledare. Duktiga företagsledare kan gå in i privat industri, kooperativ industri och lika väl i statlig industri. Det är inte ägarförhållandet som i det sammanhanget spelar den avgörande rollen – det är de möjligheter vi ger, de instrument som vi sätter i händerna på duktiga företagsledare som blir avgörande för om företaget lyckas eller inte.

Statsföretag övertog för ett par år sedan ett petrokemiskt företag, MoDoKemi. Jag utesluter inte på något sätt möjligheten att MoDo på samma sätt som Statsföretag skulle kunnat investera i verksamheten, men företaget valde att i huvudsak ägna sig åt det som är dess grundproduktion och beslöt därför att sälja den petrokemiska delen. Statsföretag investerar nu i den verksamheten och har gjort mycket stora vinster under 1974 på BerolKemi.

Jag skulle våga påstå att den företagsledare som driver den verksamheten var duktig när han var i MoDoKemi men han är lika duktig nu när han är ledare för det företag som ägs av staten. Vi har på en rad företag duktiga företagsledare som vi nu har givit instrumenten och förutsättningarna för att de skall kunna låta verksamheten expandera. Detta har också medfört att Statsföretag för 1974 kommer att redovisa en vinst i koncernen på, gissar jag, drygt en miljard och närma sig toppen av de svenska koncernföretagen.

Det betyder inte att jag tycker att nu skall vi slå oss för bröstet och säga: "Det här var bra, nu stannar vi." Nej, de stora uppgifterna ligger framför Statsföretag, inte bakom. Det är detta som jag har velat framhålla, herr Hermansson. Samhällsutvecklingen själv styr i den riktning som vi utifrån en socialistisk uppfattning har med i våra program om koncentration av ekonomisk makt, men med anspråk på växande kapitalinsatser, där vi i dag ser att kollektivet, samhället, i högre grad måste gå in i de produktiva verksamheterna för att bygga ut dem och garantera en hög produktion, en hög sysselsättning. Därför har jag, herr Hermansson, velat ta fram siffrorna om investeringarnas omfattning på industrisidan.

Jag skulle kanske ha kunnat ägna mig åt statistiska jämförelser i fråga om hur den offentliga sektorn har vuxit i förhållande till den totala privata sektorn med hänsyn till antalet sysselsatta, men jag ser inte det som något avgörande. Jag ser det som en utomordentligt viktig angelägenhet, ja som en nödvändighet, att öka den offentliga sektorn därför att människornas anspråk på vård, kollektivt omhändertagande av barn genom daghemsverksamhet och en rad andra funktioner ställer ökade krav på medverkan från allt fler människor i offentlig tjänst.

Vi har under de senaste åren kunnat notera ett praktiskt taget stillastående antal sysselsatta inom den egentliga industrin – t. o. m. en

liten nedgång. Detta till trots är det inom den statliga företagssektorn en tillväxt av antalet sysselsatta. Och det som för mig spelar en ännu större roll är utvecklingen just av investeringarna inom de produktiva delarna av den statliga verksamheten. Denna har under de senaste åren praktiskt taget oavbrutet växt, och om inga hinder kommer att resas förutser jag att den inom de närmaste åren kommer att gå upp från 10 % till kanske 15 % och mer. Detta påverkar naturligtvis – det framhåller jag än en gång – ägarstrukturen i vårt samhälle under de närmaste åren och under de årtionden som ligger framför oss, med växande inflytande och kontroll över förmögenhets- och kapitalbildningen, också den som innefattas i vårt näringsliv.

Då det gäller den företagsdemokratiska utvecklingen vill jag säga till herr Burenstam Linder, att det skall bli väldigt intressant att se var herr Burenstam Linder står om man i de förhandlingar som fortsätter mellan SAF, LO och TCO inte lyckas lösa frågan hur vi skall förfara vid försäljning av företag, fusioner osv. Problemet om de anställdas rätt till inflytande i sådana sammanhang, eventuellt vetorätt, är här en mycket stor fråga, där vi har varit överens med SAF, LO och TCO om att man skall fortsätta att förhandla men där vi å andra sidan har sagt att om man inte kommer till något resultat i förhandlingarna är vi beredda till lagstiftning i den riktningen.

Sedan till frågan om spridandet av ägandet. Herr Hermansson har tagit upp den frågan, och jag vill också göra en liten kommentar.

Det låter bra när moderaterna går ut och säger: Vad vi moderater vill är att sprida äganderätten; vi vill på det sättet vidga demokratin. Men jag ställer mig frågan: Vad har detta för samband med företagsdemokrati, inflytandet i företagen och begränsningen av den ekonomiska makten?

Jag har ett par gånger läst den intervju som Aftonbladets chefredaktör gjort med folkpartiledaren. Den är mycket intressant. Där kommer man in på frågan om löntagarfonder, frågan om de anställdas möjligheter till delaktighet av vinsterna, eventuellt i form av aktier. Folkpartiledaren drar där upp den principiella skiljelinjen mellan å ena sidan i detta fall folkpartiet och å andra sidan den fackliga och politiska arbetarrörelsen. Herr Helén är kritisk mot arbetarrörelsen och socialdemokratin, eftersom man där har uppfattningen att "löntagarfonder direkt skall användas för central styrning av ekonomin, och där tror jag att det bryter sig". I och för sig är det inte riktigt när han säger "central styrning". Vi har ju t. ex. skapat förutsättningar för AP-fonden att ge fullmakt åt de anställda i de företag som fonden går in i att representera fonden vid bolagsstämmorna. Men detta är en bisak i sammanhanget.

Men så säger herr Helén:

"Sen är det tyvärr så att de" – alltså fackföreningsrörelsen och socialdemokratin – "har en helt annan syn på hur dessa fonder ekonomiskt skulle byggas upp. Man vill göra dem anonyma i fråga om ägandet, man tänker sig en ganska central ledning, medan vi vill ha individuellt ägda

Torsdagen den
27 februari 1975

Om maktkoncentrationen inom det privata näringslivet

andelar. Vi vill att pengarna sedan de har stått kvar och jobbat i företagen och på det sättet hjälpt till att skydda mot inflationen ska vara den enskildes oförytterliga egendom men utan att just den vägen leda till en ändrad maktfördelning.”

Just det! Att via löntagarfonder eller kollektivt ägande ändra maktfördelningen i företagen – det vill man inte. Jag skulle förmoda att det är precis detta som herr Burenstam Linder är ute efter i den, som jag tycker, fåfänga tron att man kan gå ut till de löneanställda och kanske locka dem med att säga att här skall ni ändå få pengar: ”Ni får del av egendom, men på den vägen får ni inte vara med om att ändra makt-situationen i företagen.”

Jag skulle gissa, herr Burenstam Linder, att när ni går ut med detta – ni har gjort det tidigare – till de löneanställda tjänstemännen och arbetarna, så kommer ni inte att vinna någon större förståelse för den formen av företagsdemokratisk utveckling. Den måste leda till andra resultat.

Jag skall sedan svara på en fråga av herr Hermansson som jag glömde i den tidigare debatten, nämligen huruvida jag är beredd att medverka till en mera kontinuerlig uppföljning av hur koncentrationen fortsätter. Jag svarar i princip ja. Vi får se vilka former vi skall välja – om det skall ske via industriverket och den rapportering som där förekommer eller om det skall ske i andra former. Kartläggningen och den fortsatta analysen är värdefulla. De politiska slutsatserna av detta får vi dra.

Men, herr talman, jag tycker att i riksdagens andra kammare 1950 gjordes det ett utomordentligt intressant uttalande av förre finansministern Sköld, vilket också har uppmärksamats av statsminister Erlander i hans senaste bok. Det är så utomordentligt intressant att jag till protokollet skulle vilja foga några rader. Jag citerar: ”Vid sidan av dessa kapitalägare finns det tjänstemän och arbetare, som varje dag ha sin verksamhet i fabriken, som känna den innan och utan, som äro på helt annat sätt för sitt livsuppehälle och sin framtid beroende av denna fabrik, men de ha ingenting att säga till om. Äganderätten är kapitalets, och arbetet har den tjänande rollen.

Jag skulle vilja fråga kammarens ärade ledamöter, om de tro, att det vid en fortsatt demokratisk utveckling är möjligt att stänga in människorna inom de nuvarande stängslan. Här ha människorna medborgarrätt, tillfälle att ta del i mångahanda ting i samhället, men när man kommer till det arbetsställe, av vilket deras livsuppehälle och framtid är beroende, då är det stopp. Tror någon att det stängslet kommer att stå? Ack, det har redan brutits ut många spjälor i det staketet – genom fackföreningsrörelsen och på sista tiden genom företagsnämnderna – och det kommer att plockas bort fler och fler, vilket leder till att en vacker dag kommer arbetet först att vara likaberättigat med kapitalet och sedermera att vara den härskande, under det att kapitalet kommer att få den tjänande rollen.”

Det här sade finansminister Sköld i en debatt 1950. Detta är om inte

ett testamente så i varje fall ett principiellt statement av utomordentlig betydelse. I detta, herr Hermansson, och inte minst i slutsatsen instämmer jag helt och fullt. Målsättningen är klar, vart vi vill hän, men vi tar det steg för steg.

Jag skulle sedan vilja säga till herr Hermansson att det förefaller åtminstone mig som om de löncanställda i allmänhet vunnit mera av förtroende för de mål och medel som den reformistiska arbetarrörelsen ställt upp i kampen för ett annorlunda samhälle, ett samhälle mera byggt på demokratisk socialism. Jag hoppas också att vi skall få möjligheter att fortsätta ett sådant reformarbete.

Till sist vill jag säga, herr talman, att jag inte har kritiserat det engelska labourpartiet. Jag har bara sagt att labour har valt en annan väg. Labour har haft besvärligheter genom de förändringar som har kunnat ske från val till val. Vi önskar förankra även den företagsverksamhet som statensamhället tar på sig i ett så brett underlag som möjligt av medborgare för att också kunna fortsätta den politiken.

Herr BURENSTAM LINDER (m):

Herr talman! Herr Hermansson konstaterar i det ena ögonblicket att statens företag går in där de privata inte vill, och i nästa ögonblick säger han att staten följer samma principer som de privata företagen. De där två teserna måste strida mot varandra.

Jag tycker kanske, herr industriministern, att vi inte skall fördjupa oss alltför mycket i den ena eller andra företagsledningens skicklighet och i det avseendet jämföra det ena eller andra företaget. Jag är för min del beredd att instämma i mycket av vad industriministern hade att säga på den punkten. Det finns skickliga företagsledare inom alla företagsgrupper.

Herr Hermansson var bekymrad över att de privata företagen utvecklats snabbare än de statliga. Då tyckte jag det var rimligt att påpeka att företagsledningarna på den privata sidan är ganska skickliga och att det, om man gått på herr Hermanssons linje, inte skulle ha blivit så bra med sysselsättning och utveckling.

Sedan säger herr Hermansson att det är förfärligt att sprida ut ägandet, för då växer de stora kapitalägarnas inflytande ännu mera. Om vi skall granska logiken även i detta uttalande måste det innebära att herr Hermansson ställer sig bakom en koncentration av enskilt ägande. Det förefaller något märkligt. Vi för vår del anser att det är bra med en spridning av det enskilda ägandet.

Sedan var industriministern i vad gäller spridning av ägandet inne på följande fråga: Hur skall man på det här viset kunna hjälpa upp företagsdemokratien? Han anklagade mig förskräckligt för att jag kunnat komma på en sådan idé. Men industriministern måste väl ha hört vad jag sade. Jag sade att ägandespridning är inte någon kungsväg till att klara ut de företagsdemokratiska frågorna. Det får man göra på andra vägar. Men, sade jag, dock är det så att en ägandespridning på enskild

Torsdagen den
27 februari 1975

Om maktkoncentrationen inom det privata näringslivet

hand som alternativ till statlig maktkoncentration och socialism är bra ur företagsdemokratisk synvinkel därför att man på det viset undviker att få en för, som jag tror, fri fackföreningsverksamhet och fria människor synnerligen farlig utveckling, som det blivit i de länder där man prövat det socialistiska systemet. Herr Hermansson sade så här, om jag nu hörde rätt: I de länderna är arbetarna inte bekymrade över friheten. – Det kanske beror på att i de länder som prövat det socialistiska systemet har, såvitt jag förstår, arbetarna ytterst begränsade möjligheter att ge uttryck för vare sig den ena eller andra uppfattningen. Det är så jag inte gärna vill att det skall bli här i Sverige. Det är därför vi vänder oss emot att man ensidigt skall satsa på att bygga ut en allt större statlig maktkoncentration.

Vi hörde för en stund sedan herr Lothigius fråga kommunikationsministern om stationer längs järnvägen mellan Alvesta och Nässjö. När jag påminner mig den debatten tänker jag: Hur är det nu med SJ? Har de enskilda människorna i Sverige någon känsla av att i detta förträffliga statliga företag härskar folkets medbestämmanderätt? Har människorna den känslan? Posten skall visst höja portot till 90 öre. Jag vet inte om statens pris- och kartellnämnd har granskat detta, det vågar jag inte svara på, men det kanske är regeringen själv som utövar inflytande över hur högt portot skall vara. I så fall undrar jag också: Hur är det med oss alla människor här, har vi en känsla av att i en sådan här situation ha det aktiva medbestämmande, som man i den socialdemokratiska lyriken gärna vill göra gällande?

Vad representerar störst tilltro till enskilda människor: att försöka nå fram till en ägandespridning på enskild hand eller att ständigt söka kollektivistiska lösningar? Har människor som bor i eget hem större medbestämmanderätt över sina bostadsförhållanden än de som bor i kommunalägda bostadsföretag? Vi tror att människor som bor i egen hem har större medbestämmanderätt, ett decentraliserat ägande. Vi tyckte att det var en anledning till att man inte skulle motarbeta den boendeformen, som socialdemokraterna länge gjort.

Industriministern säger att herr Burenstam Linder påstår sig inte tro på socialism och frihet. Vad har jag – frågade industriministern – för belägg för att socialism inte är det bästa? Jag upprepar att man får se på alla länder som prövat detta system. Det är den typ av belägg man kan få. Jag tycker att det är ganska oroande när man gör den betraktelsen. I all herr Hermanssons värtalighet underlät han, herr talman, att komma med någon förklaring till varför i alla länder som prövat det socialistiska ekonomiska systemet den enskilda människans frihet och demokratiska rättigheter kommit allvarligt i kläm.

Slutligen vill jag ta upp en fråga på ett mindre ideologiskt plan. Jag gjorde gällande att staten som arbetsgivare även i nuläget inte alltid är så oerhört älskvärd här i Sverige. Jag tog som exempel utlokaliseringen av statliga verk. Jag tyckte att industriministern gick förbi det något lättvindigt genom att konstatera att det kunde inte vara så allvarligt eftersom det netto inte skulle bli någon minskning i antalet statstjäns-

temän i Stockholm. Men på nytt är det ju en häpnadsväckande kollektivistisk syn att bara för att det inte är någon förändring i nettoantalet anställda i statlig tjänst i Stockholm, kan det uppenbarligen inte ha inträffat ganska många personliga tragedier till följd av de hårdhända metoder som staten använder i detta sammanhang. Det finner jag utomordenligt märkvärdigt, herr industriminister.

Herr SVEN GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Jag känner industriministern som en rak och renhårig debattör, och därför förutsätter jag att det var ett olycksfall i arbetet när industriministern citerade Aftonbladets intervju med Gunnar Helén på det sätt som han gjorde. Det måste väl vara någon medarbetare som har stuckit till industriministern intervjun med några sammanhang underströkna. Industriministern gav närmast intrycket av att man från folkpartiets sida – och han hade tydligen en särskild anledning att blanda in folkpartiet i denna debatt – inte skulle ha något intresse av att ändra maktfördelningen mellan arbete och kapital. Industriministern läste några rader i intervjun, och såvitt jag uppfattade läste han korrekt det han läste. Men nu skall jag be att få läsa hela sammanhanget. Så här säger Gunnar Helén bl. a. i intervjun:

”Vi håller ju så styvt på att de anställda ska ha sin rätt till fullt medbestämmande fram till den likvärdiga ställningen i sin egenskap av anställda. Inom fackföreningsrörelsen och socialdemokratin finns en uppfattning att löntagarfonder direkt ska användas för central styrning av ekonomin, och där tror jag att det bryter sig.

Sen är det tyvärr så att de har en helt annan syn på hur dessa fonder ekonomiskt skulle byggas upp. Man vill göra dem anonyma i fråga om ägandet, man tänker sig en ganska central ledning, medan vi vill ha individuellt ägda andelar. Vi vill att pengarna sedan de har stått kvar och jobbat i företagen och på det sättet hjälpt till att skydda mot inflationen ska vara den enskildes oförtytterliga egendom men utan att just den vägen leda till en ändrad maktfördelning.”

Ja, industriministern läste alltihop, utom det första, där herr Helén säger att vi håller styvt på att de anställda *just i sin egenskap av anställda* skall ha fullt medbestämmande. Det tycker jag nog att industriministern skulle ha känt till redan dessförinnan, eftersom ju folkpartiet år efter år har kämpat för ett medbestämmande för de anställda, vilket innebär att man ändrar maktrelationerna mellan arbete och kapital.

Jag skall be att få läsa upp ytterligare ett svar i intervjun, som industriministern rimligen borde ha tagit med om han velat ge en sann bild av vår inställning.

”När det gäller arbetsdemokratin har vi ensamma fått driva först kravet på styrelserepresentation och sen medbestämmande för de anställda, som ska föra så långt som till en likvärdig ställning så att man får en effektiv företagsledning som är ansvarig exempelvis inför ett likvärdigt sammansatt förvaltningsråd mellan styrelse och bolagsstämma. Men det betyder inte 50–50 i de nuvarande bolagens styrelser.”

Torsdagen den
27 februari 1975

Om maktkoncentrationen inom det privata näringslivet

För det första kan noteras att vi när vi här i riksdagen och på andra sätt konsekvent drev kravet på rätt för anställda att vara representerade i bolagens styrelser och rätt till medbestämmande på alla nivåer så var man såväl inom LO som inom det socialdemokratiska partiet oerhört ointresserad av detta, för att inte säga närmast avvisande. Sedan har vi från folkpartiets sida på förra årets landsmöte sagt att målet för en utbyggd företagsdemokrati på sikt skall vara att de anställda får en med kapitalägarna likvärdig ställning.

Nu har socialdemokratin här en helt annan väg. De anställda skall få sin makt i den mån de har delaktighet i stora kollektiva löntagarfonder. Herr industriministern hänvisar till att man när det gäller AP-fondens aktieköp skall ge de anställda rätt att företräda AP-fonden på bolagsstämmorna. Nu bestäms ju inte företagens ledning och skötsel just på bolagsstämmorna! Men fråsett detta måste man fråga: Varför skall de anställda ha medbestämmanderätt bara i de företag där AP-fonden råkat köpa aktier? Eller om vi skall få stora kollektiva löntagarfonder, som placerar sina pengar i vissa företag: Varför skall de anställda bara ha medbestämmande i de företagen? Är det inte så, eller borde det inte vara så, herr industriminister, att de anställda i sin egenskap av anställda skall ha medbestämmanderätt?

Jag skall inte utvidga denna debatt i det här skedet. Den hör inte direkt till ämnet, men jag har tyckt att det varit angeläget att klarlägga var folkpartiet står i dessa frågor. Sedan får väl herr Helén tillfälle att återkomma, när han är närvarande i kammaren, och debattera vidare med herr industriministern.

Herr HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Jag vill till att börja med tacka industriministern för att han förklarade sig beredd att medverka till en fortlöpande kartläggning av koncentrationen inom det privata näringslivet. Det tycker jag är glädjande. Det var egentligen det som en del av debatten från början gällde och som jag hade tagit upp i min interpellation. Det var mycket bra att industriministern nu svarade positivt på den frågan.

De borgerliga inläggen – både av herr Sven Gustafson i Göteborg och av herr Burenstam Linder – har förträffligt illustrerat skillnaden mellan borgerlig och socialistisk inställning till de här frågorna. Herr Sven Gustafson är för folkpartiets räkning beredd att gå så långt, säger han, att löntagarna får en likvärdig ställning i egenskap av anställda i de företag som fortsätter att ägas av de privata storfinansgrupperna. En socialist ställer däremot kravet att de som arbetar i företagen skall ha hela makten och menar att just innehavet av kapital icke berättigar till en med arbetarna likvärdig ställning. Där går alltså en avgörande skiljelinje mellan borgerlig och socialistisk uppfattning.

Herr Burenstam Linder tog upp flera frågor. Jag skall svara rätt kortfattat på dem, eftersom jag har sett på föredragningslistan att han har egen interpellationsdebatt att sköta sedan. Han frågar: Hur är det med

staten och de statliga företagen? Jag gjorde två påståenden, sade han.

Staten har ju tvingats gå in där de privata intressena inte har velat satsa något kapital. Min anmärkning gällde att de statliga företagen, när de etablerat sig, i huvudsak följer kapitalistiska företagsekonomiska principer. Jag tycker det är en riktig beskrivning av verkligheten, och jag kan inte se någon motsättning där.

Moderaterna menar att ägandespridning, spridning av aktier genom att försöka skjutsa ut dem till småköpare osv., en verksamhet som startade redan på 1930-talet i Förenta staterna och där bedrevs som en mycket stor ideologisk verksamhet där man t. o. m. sålde tiondelar och hundra delar av aktier och på det sättet lurade småspararna – är av avgörande betydelse.

Herr Burenstam Linder frågade: Slår herr Hermansson i själva verket vakt om koncentrationen hos de stora kapitalägarna? Vad jag ville framhålla var att moderaternas förslag i detta avseende, liksom alla förslag att man genom aktiespridning skulle lösa något av demokratins problem, inte är något annat än en bluff. Även borgerliga nationalekonomiska skribenter har för länge sedan kartlagt att den enda effekten av en sådan aktiespridning är att de som sitter med de stora aktieposterna i företagen får ännu större möjligheter att själva bestämma över företagens utveckling.

Nej, den enda möjligheten att sprida ägandet till folket är att folket övertar produktionsmedlen och berövar kapitalisterna dem. Men det är ju den lösning som man inom borgerligheten så länge har värjt sig mot och kommer att fortsätta att värja sig mot.

Vi har ofta förklarat vår inställning till de demokratiska fri- och rättigheterna. Vi kämpar för dem och för deras utveckling. Herr Burenstam Linder vill gärna föra ut diskussionen utanför Sveriges gränser. Det kan man göra på olika sätt. Man kan ju, om man vill, ställa frågan om herr Burenstam Linder tror att arbetarna under Salazars välde i Portugal hade större frihet än vad de har f. n. eller om arbetarna exempelvis hade större frihet under Chiang Kai-shek i Kina än vad de har f. n. Det bästa är kanske att fråga dem själva och försöka att få ett svar. Friheten är relativ. Vi har våra demokratiska traditioner i det här landet som vi vill försvara och vidareutveckla till ett verkligt folkstyre.

Industriministern tog upp några ytterligare frågor som jag kort skall kommentera. Han pekade på den tillväxt som har varit i Statsföretag under de senaste åren och som jag inte heller förnekar. Där har förekommit en tillväxt i antalet anställda och framför allt i vad gäller investeringarna. Men när det gäller antalet anställda har Statsföretag fortfarande växt väsentligt mindre än vad Wallenbergsgruppen gjort under samma tid. Allt är således inte så väl beställt om man bara tittar på utvecklingen i Statsföretagsgruppen.

Den avgörande linje som industriministern för fram angavs redan i interpellationssvaret. Det är, som industriministern uttrycker sig, en ökning av löntagarnas inflytande och ökad insyn och kontroll för samhället.

Torsdagen den
27 februari 1975

Om maktkoncentrationen inom det privata näringslivet

Men däremot talar han icke om linjen att samhället, folket, skall överta de stora företagen. Jag tror inte att det går att komma fram enbart efter linjen att öka lönarbetarnas inflytande i de kapitalistiska företagen, om samtidigt den privata ägarmakten finns kvar. Jag håller fast vid den ursprungliga socialistiska målsättningen att de avgörande produktionsmedlen, de stora företagen, måste vara i hela folkets ägo.

Nu säger industriministern att man, om man förstatligar industrigrenar, riskerar att råka ut för detsamma som har inträffat i Storbritannien, nämligen att de borgerliga vid bakslag för arbetarpartierna i de allmänna valen återfört delar av industrin i privat ägo. Ja, Sverige har jämfört med England varit så lyckligt lottat under många år att vi inte har haft någon borgerlig majoritet. Vi vet ju inte vad en sådan majoritet skulle ha gjort i ett läge där den hade kunnat genomdriva sina politiska krav, men en liten försmak av det har vi ju fått i nuvarande läge. Genom lottnings-situationen här i riksdagen kan de borgerliga partierna driva politiken i viktiga frågor åt höger. Jag tror att de borgerliga partierna, om de fick majoritet, skulle vara beredda att genomföra sina politiska program. Vi har inte blivit av med de riskerna, herr industriminister, genom att man från socialdemokratiens sida varit så varsam när det har gällt att ta de här stegen mot ett förstatligande. Riskerna finns fortfarande kvar.

Citatet från Per Edvin Sköld säger rent ut – och den delen av citatet uppskattar jag – att kapitalet skall förvisas till den tjänande rollen; det är arbetet som skall ha makten i företagen. Det är vad jag också har försökt att framhålla. Det är detsamma som Hjalmar Branting – om jag får återvända till hans föredrag Varför arbetarrörelsen måste bli socialistisk – uttryckte i följande ord:

”Socialismen framgår sålunda som en nödvändig, logisk följd av själva utvecklingen. Lika så väl som hantverksklassen dagligen går under i kampen för tillvaron, lika visst kunna vi redan på avstånd höra kapitalistklassens dödslocka ringa. Den behöves för att bringa storproduktionen till seger. Men då den fyllt detta värv visar det sig, att den i sin tur måste gå under, därför att den helt enkelt ej mera behövs. Samhället träder självt i stället för kapitalisterna som förvaltare till alla sina medlemmars bästa av de gångna generationernas arv. Vartill skulle då en särskild klass för detta ändamål tjäna, som alltid i första rummet skulle tillse sina egna klassintressen? Det blir tvärtom den stora vinsten av detta nästa framsteg, av socialismens seger, att i och med detsamma allt klassvälde är brutet och alla klassmotsatser upphävda. Där först blir jämlikheten verklig, från att nu vara en vacker fras, som teoretiskt erkännes och praktiskt förnekas.”

De orden anser jag fortfarande vara fullt giltiga.

Herr industriministern JOHANSSON:

Herr talman! Jag skulle helt kort vilja säga till herr Hermansson att min jämförelse med England tog jag inte upp därför att jag ville kritisera vad de engelska partibröderna har gjort, utan bara för att notera att vi

ansett det angeläget att gå den väg också för utbyggnaden av statlig företagsverksamhet som innebär att vi har beslutat förankrade i en majoritet av folket, vilket också ger en garanti för en fortsättning av verksamheten.

Med detta har vi – utan att jag nu på något sätt försöker slå mig för bröstet – lyckats så, att ingen borgerlig majoritet har kommit till för att riva ner det som har byggts upp. Vi vet därför ännu inte om de borgerliga i majoritetsställning skulle ha gjort det. Vi vet att åtskilliga av dem har varit mot en sådan utvidgning i vissa fall, men under senare år har vi också vunnit förståelse för det ändamålsenliga i den politiken, vilket jag hälsar med den största tillfredsställelse.

Herr Burenstam Linder tog upp det företagsdemokratiska resonemang-
et. Jag har inte medvetet sökt missuppfatta honom, utan jag har uppfattat honom så att han förmenar att genom vidgning av den samhällliga företagsverksamheten löper vi risken att den frihet som råder i vårt land kommer att begränsas. Det är mot detta jag har vänt mig och sagt, att den företagsdemokratiska utvecklingen inom de statliga företagen går lika starkt framåt som inom andra verksamheter. Jag hoppas att vi skall kunna ha en framskjuten position på det området; vi borde ligga före.

Det har inte på något sätt, herr Sven Gustafson i Göteborg, varit min mening att söka inge någon vanföreställning om herr Heléns uttalande. Jag anknöt herr Burenstam Linders uttalande om ägarspridningen till en fundering kring frågan: Vad ger det ökade egendomsägandet i företagen för möjligheter till inflytande i företagen? Det var i det sammanhanget som jag citerade herr Helén, och herr Gustafson i Göteborg har ju också sagt att det var en korrekt återgivning.

Nu hälsar jag med den största tillfredsställelse det uttalande som herr Gustafson i Göteborg har gjort. Det är möjligt att vi i dessa avscenden står väsentligt närmare varandra. Jag tog upp detta därför att herr Helén i sitt uttalande säger "men utan att just den vägen leda till en ändrad maktfördelning".

Vad jag hävdar är att vi måste gå både-och-vägen med de anställdas inflytande över verksamheten i egenskap av anställda men kanske också med ett kollektivt meddeläggande i företagsverksamheten. Det är en fråga som jag skulle gissa att vi får tillfälle att pröva. LO utreder frågan om löntagarfonderna. Vad den utredningen leder till vet vi inte. Vi har en offentlig utredning kring problemen, och i det sammanhanget blir det ju tillfälle att diskutera. Jag hoppas emellertid innerligt att man från folkpartiets sida inte ställer sig avvisande till – nu vänder jag på frågan – att också den vägen erhålla ökat inflytande i företagsverksamheten.

Detta säger jag inte minst därför att jag för en tid sedan läste en ledare i Dagens Nyheter som var mycket långt avancerad i radikal riktning och som vände sig mot den ekonomiska maktkoncentrationen i de svenska företagen. Man kan ju inte bara vända sig mot en sådan företeelse utan att ställa sig frågan: På vilket sätt är vi beredda att motverka denna maktkoncentration?

Om maktkoncentrationen inom det privata näringslivet

Herr Gustafson i Göteborg och jag kan alltså säkerligen bli överens i långa stycken. Min fråga är egentligen: Kan vi inte tänka oss både-och-vägen? Herr Gustafson i Göteborg! Vi skulle säkert kunna diskutera ganska mycket om de framsteg som har gjorts inom företagsdemokratien, där frågan om styrelserepresentationen och allt som hör till den kommer in i bilden. När frågan var aktuell sade jag till denna kammare att vi kan diskutera om vem som har tagit initiativet. Jag noterade bara att socialdemokratiska riksdagsmän motionerade i frågan 1924. Då kan man säga: "All right, men ni har alltså haft tillfälle att aktualisera spørsmålet tidigare från 1924 fram till 1971 eller 1972."

Men jag vill bara framhålla att skillnaden mellan oss och folkpartiet i detta avseende har varit att vi i kontakt med LO och den fackliga rörelsen över huvud taget hade under diskussion vad som skulle kunna vara en lämplig tidpunkt för att aktualisera styrelserepresentationen. I slutet av 1960-talet – eller kanske jag skall säga i mitten av 1960-talet – var vi från regeringens sida beredda att eventuellt lagstifta i frågan. Men vi förmenade att det måste vara den fackliga rörelsen som bedömer om man är mogen för att ta på sig ansvaret. Det är ju inte bara fråga om en förmån utan också ett väldigt ansvar. Vi var överens om att man borde avvakta något. Så togs frågan upp förhandlingsvägen, men det lyckades inte, och därför kom en lagstiftning.

Man kan alltid diskutera vilken tidpunkt som är riktig och lämplig. Men här har vi frågan som den har utvecklat sig.

Jag skall, herr talman, inte fördjupa debatten med herr Hermansson längre. Han har fått några besked. Jag har sagt att vi bör följa utvecklingen. Jag har angivit den socialdemokratiska ståndpunkten – att vi steg för steg skall utveckla inflytandet och att vi tar sikte på en begränsning av makten till en förändrad maktsituation också inom näringslivet. Det blir säkerligen tillfälle att ytterligare diskutera hur dessa steg skall tas. Får vi också, som jag sade nyss, en medverkan från folkpartiets sida, så hälsar vi det med den största tillfredsställelse.

Herr SVEN GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Bara några observationer – vi kan ju inte föra en stor debatt om företagsdemokratien i det här sammanhanget.

Jag noterar först med stort intresse det som herr Burenstam Linder sade, att spridningen av ägandet genom att de anställda får aktier o. d. inte kan vara den fullständiga lösningen på företagsdemokratins problem. Detta tror jag det är angeläget att vi slår fast. Det är inte den vägen man skall gå, utan de anställda skall ha en medbestämmanderätt i sin egenskap av anställda. Och jag vill upprepa att går man en annan väg och låter kapitalintresset hos de anställda få vara avgörande för om de skall ha medbestämmanderätt eller inte, måste vi fråga: Varför skall de anställda ha någonting att säga till om bara i det företag där kollektiva fonder har råkat köpa aktier? Den vägen är inte framkomlig.

När det sedan gäller maktkoncentrationen, som industriministern var

inne på, så har jag här i riksdagen väckt motioner beträffande den makt som de privata stiftelserna har över näringslivet. Genom dessa kan personer som har skänkt stora belopp till allmännyttiga ändamål, forskningsändamål osv. – vilka är utomordentligt angelägna – utöva makt över näringslivet, och det anser jag inte tillfredsställande. Då vill man kanske lösa problemet genom att säga: Låt staten sätta till styrelserna! Men det är inte någon tillfredsställande utväg – då ersätter man ju bara en privat maktkoncentration med en statlig maktkoncentration.

Jag har i en motion skisserat hur man skall kunna sammansätta styrelserna för att på det sättet se till att personer som har skänkt bort sina pengar till samhällsnyttiga ändamål inte den vägen skall kunna utöva en direkt makt över produktionen. Resultatet av denna och andra motioner blev ett riksdagsbeslut att man skall tillsätta en utredning om detta. Jag är inte säker på att utredningen är tillsatt, herr industriminister, men det är mycket angeläget att den kommer till stånd.

Industriministern lämnade en synnerligen intressant upplysning. Han sade att vid den tidpunkt då folkpartiet i sitt partiprogram på 1960-talet skrev in att de anställda skall ha medbestämmanderätt och att det skall göras försök med representation i bolagsstyrelserna, var man tveksam på arbetarrörelsens sida; man visste inte om de anställda var mogna att ta det ansvaret. Jag vill säga att vi hade den uppfattningen redan då att de anställda var mogna för ett sådant ansvar.

När det gäller de anställdas andel i företagets kapitaltillväxt, så är det en fråga som vi ser från fördelningspolitiska synpunkter. Vi anser det rimligt att när kapitalägarna har fått en ersättning för sitt kapital och en lämplig riskpremie för att de satsar detta kapital bör också de anställda få en del av kapitaltillväxten. Det är en sak som vi väckt motioner om år efter år i riksdagen men först nu vunnit gehör för i så måtto att en utredning tillsatts.

Jag tycker att herr Hermansson gav en mycket bra definition på skillnaden mellan socialism och liberalism. Han framhöll att medan vi från liberalt håll säger att de anställda skall ha medbestämmanderätt och på sikt få en med kapitalägarna likvärdig ställning, så säger socialisten att de anställda skall bestämma allting, och den som har satsat kapitalet skall inte ha någonting att säga till om. Det tycker jag är en intressant skillnad och en helt riktig beskrivning.

Jag står också för min uppfattning, och att herr Hermansson gav ett klart besked på den här punkten är inte att ta miste på. Men hur industriministern svarar är jag mera osäker om. När industriministern uttrycker förhoppningen att man skall kunna finna lösningar och bli enig i långa stycken, så är det givetvis en förhoppning som jag delar. Men jag vill understryka – och det kom också fram tydligt i den intervju som var upphov till denna lilla debatt mellan industriministern och mig – att det är en kolossal skillnad på synsätten. På ena hållet säger man att de anställdas andelar i kapitaltillväxten skall samlas i anonyma fonder och vara ett medel att bestämma över företagen från centralt håll.

Om maktkoncentrationen inom det privata näringslivet

Vi på den liberala sidan säger att vi tror på en decentralisering, att de anställda och företagarna i ett företag gemensamt bestämmer i företaget men att man skall försöka undvika att någon från centralt håll lägger sig i företagets löpande skötsel.

Vi har alla sett att det kan vara nödvändigt för samhället att gripa in i ett företag som råkat i svårigheter. Den saken behöver vi inte diskutera. Det är aktuellt nu, och det har varit aktuellt vid många tidigare tillfällen. Men vi på liberalt håll anser att företagets löpande skötsel är någonting som de anställda och ägarna tillsammans skall bestämma över. Där skall de anställda ha medbestämmanderätt. Där finns det också en skillnad mellan en socialistisk och en socialliberal syn; det skall vi inte dölja. På praktiska punkter kan vi samarbeta, men målet: hur samhället skall se ut, är inte detsamma.

Herr HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Jag vill göra en kommentar i anknytning till en del av det som herr Sven Gustafson i Göteborg sade senast.

Herr Gustafson påstod att när man från arbetarrörelsens sida var tveksam om huruvida en representation i de kapitalistiska företagens styrelser verkligen skulle vara en vinst från företagsdemokratisk synpunkt, så var det därför att man hade den åsikten inom arbetarrörelsen att de anställda inte var mogna att sitta med i styrelserna. Jag vill bestämt bestrida att det skulle ha varit motivet. Nej, motivet var i stället fruktan för den bindning vid de kapitalistiska ägarnas och företagarnas intressen som en sådan styrelserepresentation utan verklig makt skulle innebära. Det var därför som fackföreningsrörelsen var tveksam, och det är därför som jag och det parti som jag representerar alltjämt är tveksamma och anser att den vägen inte leder till någon demokrati i företagen. Den binder i stället upp de anställda.

När det sedan gäller den definition på skillnaden socialism och liberalism som jag gjorde instämde herr Gustafson i den. Vi menar att arbetarna skall ha hela bestämmanderätten i företagen. Men jag vill göra ett viktigt tillägg till det som herr Gustafson sade fortsättningsvis. De som har satsat kapitalet i de samhällsägda företagen är ju arbetarna själva, dvs. hela folket. Det finns alltså inte där någon motsatsställning längre mellan dem som utför det produktiva arbetet och dem som är ägare till företaget. Men vi menar att det är arbetet som skall konstituera bestämmanderätten och makten i företagen. Det är socialisternas ståndpunkt.

Herr industriministern JOHANSSON:

Herr talman! Bara några ord till herr Gustafson i Göteborg.

Jag utläser ur hans senaste anförande att han anser att också ägandemedverkan för de anställda kan medföra rätt till inflytande och makt i företagen, men decentraliserat, dvs. för de anställda i företagen. Stämmer detta, blir det nog inte svårt att finna framkomliga vägar i denna fråga.

Herr SVEN GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Herr Hermansson talade i sin senaste replik om motivet till att fackföreningarna varit tveksamma till de anställdas styrelserrepresentation. Den repliken bör riktas inte till mig utan till industriministern, som just hade anfört det motivet. Jag sade för min del att vi i folkpartiet redan på 1960-talet ansåg att de anställda var mogna att ta det ansvaret. För övrigt känner jag mycket väl herr Hermanssons inställning till detta.

Industriministern gick inte närmare in på frågan, om de anställda skall ha sin medbestämmanderätt i kraft av ett kapitalinnehav eller i kraft av att de är anställda. På den punkten vill vi mycket starkt understryka att det är i kraft av att de är anställda de skall ha sitt medbestämmande. Om de anställda i ett företag där låt oss säga fjärde AP-fonden köpt aktier skulle få fullmakt att företräda AP-fondens aktiekapital vid bolagsstämman, skulle det inte innebära att de fick något större inflytande på företagets skötsel. Jag kan också hänvisa till herr Burenstam Linder, som tidigare har talat om SJ. Att de anställda har delaktighet i stora, kollektiva, anonyma fonder tror vi alltså inte kan ge något verkligt medbestämmande.

Herr HERMANSSON (vpk):

Herr talman! För att protokollet skall bli fullständigt vill jag för herr Gustafson påpeka att det var mot herr Gustafsons beskrivning av fackföreningsrörelsens motiv som jag vände mig. Jag menar att hans beskrivning var oriktig.

Herr SVEN GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! För protokollets skull kanske jag måste relatera hur det låg till. Det var så att industriministern sade att man från arbetarrörelsens och fackföreningsrörelsens sida var tveksam till styrelserrepresentation, därför att man inte var säker på att de anställda var mogna att ta det ansvar som det innebär att vara styrelserepresentant. På detta svarade jag att vi redan vid den tidpunkten ansåg att de var mogna att ta det ansvaret.

Herr HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Då får jag vända mig både mot industriministerns beskrivning och mot herr Sven Gustafsons återgivande av denna beskrivning. Bägge var lika felaktiga.

Herr industriministern JOHANSSON:

Herr talman! Vi skall väl inte hålla på och tolka. Jag har sagt att vi hade kontakt med LO i denna fråga. LO gjorde sin bedömning med utgångspunkt i vilka problem som var angelägnast att lösa. Man frågade sig: Är vi mogna att ta på oss utbildningsansvaret osv. för dem som blir styrelserepresentanter?

Torsdagen den
27 februari 1975

*Om planerna på ett
valsverk vid NJA*

Vi tillmätte – vilket vi gör i vår verksamhet – de fackliga organisationernas uppfattning en avgörande betydelse, och därför avvaktade vi tills vi var ense om att tidpunkten var lämplig. Detta är bara att notera.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 9 Om planerna på ett valsverk vid NJA

Herr industriministern JOHANSSON erhöll ordet för att besvara herr *Burenstam Linders* (m) den 31 januari anmälda interpellation, nr 22, och anförde:

Herr talman! Herr Burenstam Linder har bett mig redogöra för planerna på att bygga ett stort valsverk och för sättet på vilket olika förhandlingar förts i denna fråga.

I samband med att marknaden för stålämnen från Stålverk 80 kartlades var Norrbottens Järnverk i kontakt med en rad stålverk inom och utom Europa. Diskussioner om framtida leveranser av ansevärd kvantiteter ämnen fördes bl. a. med Kruppkoncernen, som planerat ett valsverk i Tyskland för export av balk på världsmarknaden. Krupp tog i detta sammanhang upp samtal om möjligheterna att förlägga en valsverksutbyggnad i samband med NJA:s ämnesstålverk.

NJA hade på sitt ordinarie investeringsprogram en utbyggnad av den egna valsningsskapaciteten i det "gamla" stålverket. Efter beslutet om Stålverk 80 var det emellertid tveksamt om NJA kunde ta på sig ett finansieringsansvar för en egen valsverksutbyggnad, varför denna investering måste skjutas på framtiden. Beslutet om Stålverk 80 innebar en så stor satsning vid NJA att det ekonomiska utrymmet inte ansågs medge en utbyggnad av egen valsverkskapacitet. Ett samarbete med Kruppkoncernen skulle emellertid kunna göra det möjligt att tillgodose det egna valsningsbehovet samtidigt som finansieringsbördan och det administrativa ansvaret kunde delas med ett annat företag.

Sedan NJA-ledningen under hand inhämtat regeringens medgivande att uppta förutsättningslösa diskussioner med Kruppkoncernen har preliminära utredningar påbörjats i samarbete mellan de båda företagen. Vid slutet av 1975 räknar man med att kunna ta ställning till om det finns kommersiella och tekniska förutsättningar för en fortsatt projektering.

Diskussionerna om ett gemensamt valsverk vid NJA har således kommit i gång efter en förfrågan från Kruppkoncernen, som står inför alternativa lösningar i fråga om utbyggnad av den egna valsningsskapaciteten. NJA har inte haft anledning att ändra sin syn på ämnesmarknaden och möjligheterna att finna avsättning för produktionen från Stålverk 80.

NJA har på egen hand fört och för diskussionerna med företrädare för Kruppkoncernen. Såväl departementet som Statsföretags ledning hålls informerade om utvecklingen.

Herr BURENSTAM LINDER (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka industriministern för svaret på min interpellation. Redan från början vill jag säga att jag finner svaret delvis häpnadsväckande.

I samband med att regeringen föreslog och riksdagen sedan beslutade att Stålverk 80 skulle byggas framställde vi från moderata samlingspartiet tre krav. Först och främst ansåg vi att man borde på tidigt stadium sätta in åtgärder för att förhindra den utarmning av Norrbottens inland, framför allt Tornedalen, som suget till Luleå annars skulle komma att innebära. Socialdemokraterna, som inte gärna ville se några som helst avigsidor med Stålverk 80, förkastade detta förslag. Först i dagarna har industriministern gett departementsrådet Sundberg ett specialuppdrag att ägna uppmärksamhet åt denna fråga. Några skriftliga direktiv tycks herr Sundberg inte ha fått, och det är svårt att veta om man verkligen inom industridepartementet tar tillräckligt allvarligt på dessa svårigheter. Jag vill fästa uppmärksamheten på att om man utöver Stålverk 80 byggde ett stort valsverk skulle suget från inlandet ytterligare ökas.

Vår andra anmärkning gällde öppenheten eller rättare bristen på öppenhet i debatten och i regeringens redovisning av projektet. Utredningsmaterialet hemligstämplades i stor utsträckning. JO hade f. ö. vissa synpunkter på formerna för denna hemligstämpling. Men viktigare än det formella är naturligtvis att hemligstämplandet starkt försvårade för oppositionen att få den inblick som hade behövts för att bedöma realismen i planerna på Stålverk 80. Herr Regnéll från vår sida underströk detta i debatten om Stålverk 80 i maj förra året.

Denna brist på öppenhet lägger ett extra stort ansvar på regeringen. Att öppenheten varit bristfällig visar sig även av interpellationssvaret. Det framgår nu att man redan från hösten 1973 befunnit sig i diskussioner om möjligheterna att bygga ut Stålverk 80 till att omfatta också ett stort valsverk. Inte ett ord sades om detta i propositionen. Inte ett ord yttrades om detta i debatten den 28 maj av regeringens talesmän. Inte ett ord har sagts från NJA-håll om att man hade sådana planer.

Bristen på öppenhet har också tagit sig ett annat uttryck. Industriministern visade förra året en, som jag tycker, ganska farlig irritation mot alla som vågade annat än lovprisa idén att bygga Stålverk 80. Industriförbundet bad tre fristående ekonomer att göra en grundlig utredning om detta projekt. När utredningen lades fram och visade på en del frågetecken visste de socialdemokratiska debattörerna inte till sig av ilska. Industriministern själv gick så långt att han hotade att fortsättningsvis inte ha med Industriförbundet att göra. När herr Romanus från folkpartiet och jag ställde frågor i riksdagen hur industriministern kunde komma på tanken att på det viset försöka utöva förtryck i en fri debatt, vägrade han att svara på våra frågor. Som alla vet är det mycket ovanligt att man vägrar att svara på en enkel fråga i riksdagen.

Förra våren skapade industriministern och andra socialdemokrater en synnerligen otrevlig atmosfär i debatten om Stålverk 80. Ytterligare ett

Nr 27

Torsdagen den
27 februari 1975

*Om planerna på ett
valsverk vid NJA*

Torsdagen den
27 februari 1975

*Om planerna på ett
valsverk vid NJA*

tecken på detta är den ganska dåliga behandling som chefen för Statsföretag utsattes för, när han vågade offentligen uttrycka vissa negativa synpunkter på stålverksplanerna.

Vårt samhällssystem bygger på en fri debatt. Industriministern har därför påtagit sig ett ovanligt ansvar genom att visa sådan ovilja och brist på öppenhet. Att olusten inför regeringens försök att fördöma dem som uttryckte farhågor inför planerna på Stålverk 80 eller som ville diskutera de planerna finns även inom socialdemokratin framgår av en stor artikel av chefredaktören för Arbetet, Frans Nilsson, den 4 december i fjol under rubriken Räta ut frågetecknen kring Stålverk 80.

Dessa frågetecken tycker jag inte rätas ut, utan de krokmar ytterligare när man nu hör att planer på en utvidgning av Stålverk 80 fanns redan då beslutet fattades men aldrig redovisades i debatten. Att dessa planer över huvud taget har kommit till offentlighetens kännedom i Sverige beror på att Arbetets korrespondent i Bonn hörde talas om dem i Tyskland.

Det tredje krav som vi ställde i samband med att beslut fattades om Stålverk 80 – och vi deltog i det beslutet; vi ansåg att såvitt man kunde bedöma, svårt som det var med tanke på hemligstämplingen och annat, borde projektet kunna realiseras – var att Stålverk 80 skulle byggas i samarbete med andra svenska stål företag. På detta sätt skulle man kunna minska riskerna med utbyggnaden. Vi ansåg nämligen att svårigheterna var större än regeringen tycktes medveten om. Ett samarbete med annan sakkunskap än den som fanns inom NJA hade varit en utmärkt metod att minska dessa risker. Finansieringen hade också på detta sätt kunnat underlättas. Men socialdemokraterna ville inte alls höra talas om något sådant. De sade att det var helt omöjligt att blanda in andra intressenter i Stålverk 80.

I sitt inlägg i debatten den 28 maj förra året avslutade näringsutskottets socialdemokratiska ordförande herr Svanberg en mot moderaterna riktad ironisk tirad på följande sätt:

”Att bilda ett särskilt bolag tycker jag skulle vara tokigt också från en annan synpunkt. Då avskärmar man sig från de erfarenheter och den kunnighet som NJA har på platsen. Är det inte vettigare att göra vad man kan för att befria den nuvarande chefen för NJA från rutingörsmål – det är styrelsens och Statsföretags sak att ordna det. Han är en helt nödvändig person i denna uppbyggnad – utan honom skulle jag ha svårt att tänka mig det här beslutet.”

Industriministern avfärdade vårt förslag i mycket korta ordalag. Han sade att någon ytterligare sakkunskap och erfarenhet inte behövdes utöver den som fanns inom NJA.

Majoriteten i näringsutskottet skrev följande om vårt krav:

”En sådan uppdelning av den samlade malmfärdlingsverksamheten i Luleå på två bolag som motionärerna tänker sig kan enligt utskottets mening inte vara rationell och avstyrks följaktligen bestämt.”

Mot denna bakgrund tror jag att flera med mig blev häpnad när vi

för en stund sedan hörde industriministern säga: "Ett samarbete med Kruppkoncernen skulle emellertid kunna göra det möjligt att tillgodose det egna valsningsbehovet samtidigt som finansieringsbördan och det administrativa ansvaret kunde delas med ett annat företag."

Det är snabba växlingar i uppfattningen om vad som är klokskap i detta fall. Att samarbeta med Krupp är tydligen roligare än att samarbeta med svenska stålföretag.

En lekman häpnar ibland när han läser om alla planer i NJA. Man skall samarbeta med Krupp, man skall ha en omfattande försäljning av ämnen till Japan, man funderar på att bygga en stor omlastningshamn på västkusten, man tänker sig möjligheten att köpa järnmalm från Sovjet och man önskar sig en alldeles egen kolgruva i USA. En lekman undrar om här inte finns en risk att man gapar över för mycket och att man glömmer nuet inför en hägrande framtid. Jag säger inte det här i någon illvilja mot NJA. För att undvika medvetna eller omedvetna missförstånd hos industriministern vill jag understryka att jag önskar att detta företag skall gå bra och att det är därför jag blir orolig när jag läser om allt detta.

Jag är också orolig inför det projekt som aktualiserats i min interpellation, nämligen att man skall bygga ett nytt stort valsverk i samarbete med Krupp. Frågan huruvida det projektet är realistiskt fordrar ett svar, alldeles bortsett från den kritik man kan rikta mot den brist på öppenhet som industriministern visade förra året. Frågan fordrar också ett svar alldeles bortsett från de irrande manövrer ni gör när det gäller er uppfattning huruvida man skall samarbeta med andra företag eller inte.

Jag har för min del inte underlag för att avgöra huruvida det är klokt att bygga ut ett sådant här valsverk eller inte. Men när jag ser detta i sammanhang med vad som händer i Luleå och i NJA blir jag en smula skeptisk mot klokskapen i det. Jag har redan nämnt de ökade riskerna för Norrbottens inland av ytterligare investeringar i Luleå. Luleå är Sveriges snabbast expanderande område. Oron där uppe, herr industriminister, är påtaglig, så fort man kommer utanför Luleå. Och jag undrar om det inte börjar sprida sig en viss oro även i Luleå inför de oerhört stora omvälvningar det här är fråga om. Det är möjligt att det med ytterligare utbyggnader skulle bli besvärligt även för dem som bor i Luleå. Läget där uppe är redan så pass ansträngt att socialdemokraterna i den kommunala beslutsordningen frångår sedvanliga kommunaldemokratiska principer. Jag undrar alltså – dock utan att ha tillräckliga kunskaper om detta – om inte det bästa även för Luleå vore att försöka smälta verkningarna av de redan fattade besluten om utbyggnad.

Men även om man bortser från sådana mer samhällsekonomiska frågor och begrundar vad detta valsverk kan komma att innebära, reser sig frågor. Förra året var ett synnerligen glänsande stålår då alla världens stålföretag visade rekordvinster. Dock inte NJA! Jag kritiserar inte NJA för att företaget gör förluster – det är inte min poäng just nu. Men det är ändå att notera att förlusterna förra året var 30 miljoner kronor. Med

Torsdagen den
27 februari 1975

---

*Om planerna på ett
valsverk vid NJA*

den nuvarande vikande stålkonjunkturen är det inte uteslutet att förlusterna blir betydligt större under innevarande år. Jag är som sagt inte ute efter att kritisera detta, utan jag gör konstaterandet bara för att påpeka att verksledningen rimligen måste ha större administrativa uppgifter på hand än man räknade med när man tog för givet att NJA skulle vara vinstgivande under de här åren. Man måste ha fått större problem på halsen. Dessutom innebär dessa förluster att möjligheterna att självfinansiera en del av investeringarna i Stålverk 80 – något som ju ingår i finansieringsplanen – kommer att kraftigt inskränkas. Och inte bara det – här kan det bli nödvändigt att stora finansiella resurser från Statsföretag eller t. o. m. från staten, dvs. skattebetalarna, sätts in för att klara dessa förluster.

Sedan undrar jag om det bara är det "gamla" NJA som fått större svårigheter än man räknat med och om inte också själva Stålverk 80 är utsatt för problem av en annan omfattning än industriministern hade tänkt sig förra året. Jag tror tyvärr att socialdemokraterna underskattat de rent administrativa svårigheterna att förverkliga så stora satsningar som Stålverk 80 innebär – svårigheter som föranledde oss att kräva samarbete med andra företag, svenska företag. Det förefaller nu också som om det fanns vissa spänningar rent organisatoriskt i själva företaget. Mot den bakgrunden blir jag förvånad när jag hör att goda krafter i NJA är sysselsatta med att fundera på eventuellt ytterligare en stor investering i ett valsverk i stället för att manövrera de gamla investeringarna i NJA och förverkliga de beslutade utbyggnaderna.

Det är antagligen dessutom så, att Stålverk 80 kommer att bli betydligt dyrare än industriministern angav förra året. Jag vågar mig på den gissningen att Stålverk 80 inte kommer att kosta 4,6 miljarder kronor, som regeringen sade i maj förra året, utan snarare 7 miljarder kronor. Det skulle vara utomordentligt intressant att höra industriministerns uppfattning på den punkten. Om det blir dyrare, och det är svårt med självfinansiering, behövs kanske också en ny finansieringsplan. Jag undrar om industriministern möjligen har intresse av att råta ut frågetecknen även på den här punkten. Svar på dessa frågor behövs onekligen för att kunna bedöma det rimliga i att man över huvud taget funderar på ytterligare stora investeringar.

Herr talman! Stålverk 80 är en omfattande och betydelsefull satsning. Det är viktigt att den kan fullföljas planenligt och med god ekonomi. De nya projekt man nu hör talas om gör dock på mig ett oroande intryck.

Herr industriministern JOHANSSON:

Herr talman! Det är ganska intressant att fundera över den taktiska uppläggningsen från herr Burenstam Linders sida. Herr Burenstam Linder framställer en interpellation och frågar mig om det är riktigt att förhandlingar förs med Krupp, men han säger i sin interpellation att han erfarit att NJA-chefen hade diskuterat valsverksfrågan med Krupp 1973 och ej sedan dess, att en expertgrupp inom industridepartementet under

senare tid diskuterat och förhandlat med Krupp samt att Statsföretags ledning som har det egentliga ansvaret ej ens varit informerad om dessa planer och förhandlingar.

Det är alltså utgångspunkterna för herr Burenstam Linders fråga, och jag svarar att han har fel på varenda en av dessa tre väsentliga punkter. Jag ger därefter besked om vad som förekommit, men herr Burenstam Linder talar inte om detta. Han har framställt en fråga med utgångspunkt i felaktiga uppgifter, och på den har han fått förklarande svar. Men då talar han om någonting annat. Han går in i en vidlyftig diskussion om Stålverk 80, om NJA och dess framtidsplaner.

Jag är beredd att under våren ställa upp i en diskussion om hela problematiken kring NJA, men jag tycker att vi i kväll skall bespara kamraren den diskussionen därför att jag dels har planerat en resa – jag ber om ursäkt för det, herr talman, men jag skall i morgon hålla ett föredrag i södra Sverige –, dels skulle vilja lämna en utförlig redovisning kring dessa frågor, som även jag ser som väsentliga. När det är väsentliga och viktiga frågor herr Burenstam Linder ställer skall han få svar på dem. Men att på detta sätt gå undan de frågor han ställt sedan han fått svar på dem och det visat sig att hans frågor har felaktig grund och gå in på en rad helt andra frågor är en politisk taktik som möjligen kan spåras ut i buskagitationen, men som sannerligen inte är värdig att föras i parlamentet. Då han inte till diskussion tar upp de väsentliga frågor han utgått från men som jag alltså nu konstaterat vara felaktiga får herr Burenstam Linder finna sig i att jag betecknar hans inlägg i åtskilliga avseenden som nonsens. Jag begär inte att han skall be om ursäkt för det, så långt sträcker jag mig inte i mina förhoppningar beträffande herr Burenstam Linder. Men jag hade hoppats att han skulle kunnat säga: All right, det jag erfarit var således fel; det trodde jag åtminstone att herr Burenstam Linder skulle ha haft kurage nog att säga.

Herr Burenstam Linder säger, på lika felaktiga grunder, att jag skulle visat irritation beträffande debatten om Stålverk 80 och hotat Industriförbundet med att över huvud taget inte vilja ha något samarbete. Det var på sådana lösa uttalanden – vilka herr Burenstam Linder förmodligen läst i någon tidning – som han byggde en interpellation i fjol. Jag tyckte i och för sig att den var graverande i förhållande till herr Burenstam Linder och tänkte att jag skulle bespara honom bekymret att visa hur fel han hade. Därför lämnade jag frågan obesvarad. Jag har gott samarbete med Industriförbundet. Vad jag sade vid en konferens i Ronneby i anslutning till de här problemen var att då det gäller frågor om järn- och stålindustrins utveckling, liksom skogsindustrins, vänder vi oss till branschorganisationerna. Men då det gäller mer övergripande näringspolitiska och andra frågor kommer vi att fortsätta vårt samarbete med Industriförbundet, vilket sker. De missförstånd som råkade uppkomma i det här sammanhanget har vi klarat ut med Industriförbundet för länge sedan. Men för herr Burenstam Linder passar det att ta upp problemen i det här sammanhanget därför att han inte kan diskutera dem i sak.

Torsdagen den
27 februari 1975

*Om planerna på ett
valsverk vid NJA*

Sedan gäller det frågan om kontakterna med andra företag. I mitt svar har jag redovisat att vi från regeringens sida skrev ett brev till NJA:s ledning och sade att det är angeläget att söka kontakt med de presumtiva kunderna i Sverige och i utlandet, vilket skedde. Det var vid ett sådant tillfälle som Kruppledning tog upp den här funderingen: Vi inom Krupp vill gärna köpa stålämnen, men vi skall bygga ett nytt valsverk i Tyskland. Kanske det vore rimligt att fundera över om valsverket i Rheinhausen borde byggas i anslutning till Stålverk 80, så att man i stället för stålämnen skulle transportera färdiga balkar. Det var tanken som fördes fram från Krupp till NJA-ledningen. När regeringen tillfrågades hur man såg på detta sade ingen någonting om att en sådan lösning var angelägen från svensk sida, men man sade man skulle kunna undersöka förutsättningarna. Vilka fördelar får man t. ex. om man kan pressa transportkostnaderna?

Sedan har detta utredningsarbete pågått, och jag har nu i mitt svar sagt till herr Burenstam Linder att vid slutet av år 1975 räknar man med att kunna ta ställning till om det finns kommersiella och tekniska förutsättningar för fortsatt projektering. Skulle inte herr Burenstam Linder kunna lugna sig tills vi lägger fram detta material, som vi kommer att nogsamt pröva? Då säger herr Burenstam Linder att det passar inte regeringen och NJA-ledningen att ha kontakt och samarbete med svenska företag – det är roligare att ha en kontakt med Krupp.

Vi har haft åtskilliga kontakter med svenska företag. Självfallet har NJA-ledningen haft en rad kontakter med de svenska företagen om av-sättningen av stålämnen. NJA-ledningen har haft ingående diskussioner – och utredningar har pågått – med exempelvis SKF-koncernen om att förse en eventuell SKF-anläggning i Luleå med stål från Stålverk 80. Det är sådana diskussioner som man måste föra för att se om det är realiserbart, om det är en framkomlig väg som passar både NJA och SKF. Innan de utredningarna är färdiga och innan man kommer så långt att man säger att detta skulle vi vilja göra – jag vet inte vad man står i denna utredning just nu – har vi väl ingen anledning att föra fram det. Om det visar sig vara kommersiellt och tekniskt svårhanterligt, så har man gjort en utredning på affärsmässiga grunder. Går det inte att genomföra så läggs det åt sidan – det blir ingenting av det. Blir det någonting, skall det självfallet läggas fram offentligt och man skall ta de konsekvenser kostnadsmissigt osv. som följer. Vi är och har varit öppna för diskussioner med varje svenskt företag som visat intresse för samverkan med NJA i detta sammanhang. En del kontakter tror jag leder till resultat. Andra företag kan komma att gå sina egna vägar, och vi kommer också att ge dem stöd i den mån vi har förutsättningar för det.

Vi ser det som utomordentligt viktigt att få en samverkan till stånd inom järn- och stålindustrin. Därför har vi i samförstånd med järn- och stålindustrin tillskapat ett speciellt branschråd för detta område, i vilket företagen, de anställda och samhället är representerade och diskuterar

de gemensamma problemen i denna utomordentligt viktiga bransch.

Herr talman! Detta är de besked som jag har velat lägga till mitt interpellationssvar. I övrigt lovar jag, herr talman, att i fråga om NJA och Stålverk 80 under våren återkomma med en mera fullständig redovisning och då även ta den debatt omkring denna fråga som jag själv-fallet hälsar med den största tillfredsställelse.

Herr BURENSTAM LINDER (m):

Herr talman! Att bli upphetsad är knappast någon ersättning för argument. De oerhörda bröstoner som industriministern plötsligt tog till inför min fråga finner jag mycket märkvärdiga. Bara att antyda att jag borde be om ursäkt är rent groteskt. Det tänker jag inte heller göra.

Beslutsordningen var ett led i min fråga, men det var alls inte hela frågan. Industriministern ville på något sätt göra gällande att jag bara hade ställt en enda fråga, nämligen vilken beslutsordningen hade varit här. Vidare skulle jag ha sagt att Statsföretag liksom hållit sig utanför trots att man hade ansvaret för det hela. NJA hade sysslat med en utredning tidigare men höll inte längre på med det, utan nu var det i stället industridepartementet som sysslade med detta. Det var inte hela min fråga. Det var ett led i min fråga.

Vad beträffar Statsföretags engagemang skulle jag kunna ta upp en debatt med industriministern på den punkten – Statsföretag visar ju en stor öppenhet när man ringer till dem – och visa att det som jag hade antytt i min interpellation inte var så felaktigt som industriministern gör gällande. Men eftersom industriministern har bråttom härifrån behöver vi kanske inte fördjupa oss i just det.

Beträffande uppgiften att industridepartementet självt vid sidan av eller tillsammans med NJA bedrev arbete på denna punkt så gavs det i dagspressen för några dagar sedan intryck av detta. Jag kan inte kontrollera om det är rätt eller fel. När man kontrollerar med dem som hade skrivit detta – vilket av vissa personliga anledningar har varit svårt – får man en känsla av att industriministern själv i hög grad måste ha medverkat till att sprida sådana missförstånd. Jag såg inte heller någon dementi i tidningen. Dessutom har jag hört sägas, men jag vet inte heller nu om det är riktigt, att industriministern gjorde sådana uttalanden i etermedia. Men jag är beredd att säga att denna del av min fråga – jag understryker att det var en fråga, inget påstående – kanske är felaktig. Då kan vi avföra den från diskussionen. Tyvärr är det mycket svårt att få utskrifter av vad som sägs i radio och TV. Det är i själva verket omöjligt. Industriministern ruskar på huvudet – att det inte är omöjligt för honom att få utskrifter från radio och TV kanske beror på att han är statsråd. Men jag har försökt många gånger att få utskrifter och alltid mötts av beskedet att det tyvärr inte går. Industriministern har antagligen en utskrift av kommentarer runt detta spörsmål, och den kan vi titta på gemensamt.

Låt oss för debattens skull avföra just denna del från diskussionen.

Torsdagen den
27 februari 1975

*Om planerna på ett
valsverk vid NJA*

Men det innebär inte alls att jag behöver avföra mig själv från talarstolen. Vad min interpellation gäller är framför allt valsverksplanerna. Och har jag framställt en interpellation om valsverksplanerna anser jag också att jag har rätt att tala om dem. Möjligen kan jag av artighet – om industriministern skall åka med något tåg – försöka begränsa mitt inlägg. Men jag kan omöjligen kliva ned härifrån bara därför att industriministern plötsligt hetsar upp sig – vilket jag dessutom tycker tyder på svag argumentföreläggning.

Jag har i min interpellation anfört följande:

”Man frågar sig också hur det kan vara möjligt att staten, som inte ville samarbeta med svenska företag vid utbyggnaden av Stålverk 80, nu när det gäller nybyggnaden av ett valsverk synes syfta till ett samarbete med ett stort utländskt företag.”

Om jag har tagit med detta i interpellationen, får jag då inte diskutera det för industriministern? Får jag inte det? Min avslutande fråga i interpellationen lyder på detta sätt:

”Vill industriministern redogöra för planerna på att bygga ett stort valsverk och” --- vilket är det andra leddet --- ”för sättet på vilket olika förhandlingar i denna fråga drivits”? Jag upprepar att första leddet av min fråga lyder: ”Vill industriministern redogöra för planerna på att bygga ett stort valsverk”? Får jag då inte diskutera det?

Är inte detta, herr talman, ett nytt exempel på den irritation i debattföreläggningen som – vilket jag gjorde gällande i mitt inlägg – kännetecknade också läget i maj? Industriministern förnekar att det rådde irritation. Men har en riksdagsman ställt en fråga till riksdagen – det exempel som industriministern ville använda för att visa att jag hade fel i min uppläggning – kan industriministern åtminstone ringa upp och förklara att det som stod i tidningen tyvärr var fel. Det har jag förståelse för, och sker det skall jag aldrig upprepa min fråga. Men om industriministern är kort sagt oförsäkänd och inte svarar på frågan och kommer tillbaka till ärendet här med användande av sådana bröstoner som vi just nu har hört är det exempel på irriterad uppläggning av debatten kring en fråga som faktiskt tål att diskuteras.

Industriministern tog dock i sitt inlägg här upp frågan om huruvida man skulle samarbeta med andra företag; han försökte ge svar på den punkten och sade att inställningen inte alls var negativ utan att man diskuterat med SKF etc. Men vad jag sade i mitt första inlägg – och som händelsevis råkar vara sant – är att vi i debatten i maj förra året i princip förkastade idén om att samarbeta med andra. Eftersom industriministern har bråttom skall jag inte läsa upp citaten igen, men det är precis vad vi gjorde. Näringsutskottets majoritet tog bestämt avstånd från idén att malmförädlingsverksamheten i Norrbotten skulle på det viset delas upp i två bolag – och det var grundat på ett principresonemang. Det är därför som jag nu bara några månader efteråt finner mig ha anledning att undra varför det plötsligt skulle vara möjligt att samarbeta med Krupp. Jag kan inte förstå annat än att det är tillåtet att fråga om

detta.

Jag vidhåller också att jag i en interpellation om valsverksplanerna har rätt att diskutera de ekonomiska förutsättningarna. Jag har rätt att fråga industriministern: Är det rimligt att använda en del av de administrativa krafterna i NJA, sysselsätta med det existerande verket och med utbyggnaden av detta, till utredningar om ytterligare satsningar? Har jag inte rätt att ställa den frågan när det gäller valsverksplanerna? Har jag inte rätt att fråga om investeringsmöjligheterna i vad gäller valsverksplanerna med tanke på att det tydligen fortfarande finns en del problem med lönsamheten i NJA – trots att man hade tänkt sig motsatsen?

Jag upprepar att jag nu inte är ute efter att ta upp en lång debatt om NJA:s ekonomi annat än – och det sade jag faktiskt tidigare – för att fråga om inte detta måste diskuteras mot bakgrunden av möjligheten att finansiera en ytterligare utbyggnad. Ty även om Krupp skall vara med, skall ju även NJA satsa en del.

Har jag inte av precis samma anledning rätt att ställa frågan hur mycket pengar som kommer att gå åt för att förverkliga Stålverk 80? Det påverkar nämligen, såvitt jag begriper, möjligheterna att göra en ytterligare utbyggnad i Luleå. Jag undrar om kammarens övriga ledamöter verkligen delar den upphetsade irritation som industriministern här plötsligt lade i dagen. Har jag inte rätt att inför planer på att bygga ett valsverk fråga mig: Hur kan detta påverka situationen i Norrbottens inland och i Tornedalen? Den som reser där uppe vet att detta är en fråga som enskilda människor ställer sig. Därför kan också vi här i tid ställa den frågan. Eller skall jag bara som en lydig skolpojke sätta mig ned i bänken och helt tacksamt notera, att industriministern säger att vi nog skall diskutera detta när vi har utrett färdigt – då kan herr Burenstam Linder komma tillbaka? Är det det ni menar när ni talar om öppenhet och villighet att debattera, bara det blir fråga om en statlig satsning? Det undrar jag verkligen, herr talman!

Herr industriministern JOHANSSON:

Herr talman! Jag sade ju i mitt anförande att jag inte räknar med att herr Burenstam Linder skall be om ursäkt, och han säger nu att han inte tänker göra det. Då är vi överens på den punkten. Att jag förde saken på tal berodde på att herr Burenstam Linder baserat sin interpellation på tre påståenden, som jag räknat upp tidigare, nämligen att NJA-chefen inte sedan 1973 diskuterat denna fråga med Krupp, att en expertgrupp inom industridepartementet under senare tid diskuterat och förhandlat med Krupp och att Statsföretags ledning är ovetande om detta. Jag har nu redovisat att dessa tre grundläggande förutsättningar, som herr Burenstam Linder grundar sin interpellation på, samtliga är felaktiga. Jag har därför framhållit att det väl vore rimligt om herr Burenstam Linder hade sagt: All right, då har jag byggt min interpellation på felaktigt underlag – låt oss stryka ett streck över saken. Det hade på något sätt

Nr 27

Torsdagen den
27 februari 1975

---

*Om planerna på ett
valsverk vid NJA*

*Om planerna på ett
valsverk vid NJA*

varit renhårigt. Men jag upprepar att jag inte räknar med det.

Jag har sedan sagt att jag svarat på herr Burenstam Linders fråga om planerna på att bygga ett stort valsverk, och jag har redogjort för det sätt på vilket förhandlingar i denna fråga har drivits. Jag framhöll därefter att det är anmärkningsvärt att herr Burenstam Linder i hela sitt anförande ägnar sig åt helt andra frågor, i och för sig intressanta men sidoordnade till det huvudproblem som han interPELLERAT om. I den frågan har jag sagt att för den händelse de förhandlingar som pågår leder fram till något resultat, skall vi självfallet redovisa det. Men jag har också erbjudit mig att, inte i avvaktan på denna utredning utan under vårens lopp, svara på alla de frågor – om jag kan det – som han ställt under denna debatt.

Jag har haft ett fysiskt skäl för att eventuellt tvingas lämna kammaren, nämligen en resa. Man kan självfallet lägga om sina resor, men vi har våren på oss. Det står inget på spel, eftersom det inte skall fattas något beslut i dessa frågor. Om vi väntar litet till fram i vår skulle det då kanske kunna lämnas väsentliga upplysningar och vi skulle kanske också då kunna föra en debatt i något lugnare tempo än den vi nu fört. Jag har också rätt att någon gång visa humör, om jag tycker att man ställer, jag har inte sagt dumma frågor, men frågor som är av den karaktären att jag kan bevisa att de är felaktiga. Och om jag redovisar felaktigheterna, tycker jag att man skulle kunna lugna sig.

Jag kan inte tänka mig, herr Burenstam Linder, att det är så svårt att få utskrifter från Sveriges Radio av de sändningar som sker i radio och television. Självfallet tog jag omedelbart in utskrift av de svar på de här frågorna som lämnades den 24 januari – samma dag som tidningen Arbetet hade den artikel som herr Burenstam Linder har nämnt. Jag gjorde det därför att dessa något vilseledande uppgifter då redan hade kommit fram – att industridepartementet förhandlade, att det här visste ingen i Statsföretag om – och jag ville göra klart att detta var fel. Därför sade jag – jag citerar ur utskriften:

”Det pågår kontakter, det stämmer. Det har samband med att när förberedelsearbetet pågick för Stålverk 80 så tillskrev regeringen Statsföretag och NJA:s ledning” – jag upprepar inte vad jag redan har sagt i interpellationssvaret.

Så fortsatte jag: ”I samband med de kontakterna togs från tysk sida upp frågan om man kanske i stället för att ta ned stålämnen till Tyskland skulle kunna gemensamt bygga upp ett valsverk. Vi fick en förfrågan ---”

Sedan fick jag frågan: ”Hur ställer sig regeringen till att få ett så att säga utländskt ägande i en svensk viktig basindustri?”

Jag svarade att vi ”betraktar det här såsom ett led i en marknadsföring” och underströk att det är av intresse att undersöka saken, och att NJA nu gör det.

Jag var mån om att omedelbart gå ut med det klarläggandet, samma dag som de här beskederna kom i tidningarna. Jag kan ha förståelse för

herr Burenstam Linder om han inte läser allt, men om jag inte ringer till herr Burenstam Linder så hade ju han kunnat under hand fråga mig, om han hade velat: Stämmer det här? Nu ställde han frågan här i riksdagen, och jag har svarat på den. Jag hade väl funnit mig i det här, sedan jag lämnat svaret, men det som i någon mån irriterade mig var att herr Burenstam Linders inlägg helt gick ifrån det som var centralt i själva frågeställningen och i mitt svar.

Men, herr Burenstam Linder, vi skall återkomma till det här. Jag är beredd att svara på en rad av de frågor som herr Burenstam Linder nu har kommit med – och jag förvägrar honom självfallet inte att fråga. Det tillkommer herr talmannen att lämna ordet till herr Burenstam Linder, och det tillkommer också herr talmannen, förmodar jag, att lyssna till vad herr Burenstam Linder säger – även om jag kan förstå att det inte alltid tillhör det roligaste man kan ha i sin tillvaro.

Jag har nu, herr talman, förmånen att kunna lämna kammaren för att resa, men jag hoppas kunna återkomma och svara på en del av de frågor som herr Burenstam Linder ytterligare kommer att ställa.

Herr BURENSTAM LINDER (m):

Herr talman! Det kanske skulle vara nyttigt för regeringen att komma i opposition någon gång. Jag har börjat förstå det när jag upplever en debatt som denna. Då skulle statsråden till att börja med märka att möjligheterna att få utskrifter från Sveriges Radio är obefintliga, utom tydligen om man är statsråd.

Om man vill be en motståndare i en debatt om överseende för att man har bråttom till ett tåg, är det föga mänskligt att det sista man gör när man kliver i väg är att rada upp en serie förolämpande felaktigheter. Jag har grundat min interpellation på felaktigheter, påstår industriministern. För kvarvarande ledamöter – speciellt för kvarvarande socialdemokratiska ledamöter – skall jag be att på nytt få läsa upp hur min fråga löd i interpellationen:

”Vill industriministern redogöra för planerna på att bygga ett stort valsverk och för sättet på vilket olika förhandlingar i denna fråga drivits?” Är de socialdemokratiska ledamöterna här beredda att begagna den fria yttranderätten, ta industriministern i försvar och göra gällande att jag här endast har frågat om något felaktigt? Jag har ju frågat: Vill industriminister redogöra för planerna på att bygga ett stort valsverk? Är det en felaktighet? Vi har ju fått höra i svaret att man utreder frågan om byggande av ett valsverk.

Det är detta som är huvudproblemet i min interpellation. Beslutsordningen är en betydligt mindre fråga.

Herr talman! Jag nämnde att Frans Nilsson, chefredaktör för tidningen Arbetet, hade skrivit en artikel under rubriken ”Räta ut frågetecken kring Stålverk 80”. Där fanns bl. a. följande mening: ”Alla har rätt att få veta, och att få veta utan att först fråga.” Industriministerns uppfattning tycks vara den att man inte har rätt att få veta ens om man frågar.

Torsdagen den
27 februari 1975

*Om den framtida
organisationen av
ramptjänsten vid
flygplatserna*

Om industriministern hade varit kvar så hade jag kunnat tala om för honom vad han kanske ändå snabbt får reda på, nämligen att jag förvisso skall tillmötesgå hans oerhört heta önskan att i grunden få debattera dessa frågor genom att framställa en interpellation till i detta ämne.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 10 Om den framtida organisationen av ramptjänsten vid flygplatserna

Herr kommunikationsministern NORLING erhöll ordet för att besvara herr *Lindkvists* (s) den 31 januari anmälda interpellation, nr 25, och anförde:

Herr talman! Herr Lindkvist har frågat mig om jag är beredd att redovisa min syn på ramptjänstens framtida organisation vid våra flygplatser och de åtgärder som kan bli aktuella i anledning av organisationsförslaget Ramp 73.

Kungl. Maj:t uppdrog i november 1971 åt luftfartsverket att med sikte på en för flygtrafiken rationell ordning upprätta en plan, som ger verket underlag för en samlad bedömning av ramptjänstverksamhetens organisation och ekonomiska betingelser. Inom ramen för uppdraget utarbetade luftfartsverket en preliminär ramptjänstplan – den s. k. Ramp 73 – som har legat till grund för överläggningar med bl. a. berörda personalorganisationer och flygbolag. Luftfartsverket har därefter beslutat att t. v. under en femårsperiod bibehålla den nuvarande organisationen av ramptjänsten samt utfärdat regler för hur verksamheten skall bedrivas.

Herr LINDKVIST (s):

Herr talman! Jag tackar kommunikationsministern för svaret på min interpellation.

Det klagörande beskedet innebär att den nuvarande organisationsformen för ramptjänsten på våra flygplatser bibehålls under de närmaste fem åren. I spörsmålets förlängning ligger naturligtvis frågan om utredningsarbetet i luftfartsverkets regi fortsätter med sikte på att man skall lämna ett nytt organisationsförslag när femårsperioden går mot sitt slut.

Därmed kan vi för denna gång lämna den delen av ärendet. Förutom det viktiga i att sakfrågan har fått sin belysning i kommunikationsministerns svar finns det också en alldeles särskilt grundad anledning till att frågan förts till riksdagen. Det gäller formerna för utredningsarbetets bedrivande. De konsekvenser som ändrade former för ramptjänsten kunde ha fått för de anställdas arbetssituation borde i sig vara en motivering för att de anställda skulle vara representerade i utredningen.

Jag har konstaterat – efter flera samtal med företrädare för de lokalt verksamma fackliga organisationerna – att de kontakter som funnits parterna emellan under utredningens gång varit lösliga och tidvis inte funge-

rat alls. Inte heller informationen från utredningen till de anställda har fungerat. De handlingar som finns att studera i ärendet ger närmast en känsla av att luftfartsverket känt sig besvärat av det behov av fortlöpande information som de anställda framfört krav på. Därigenom har en allmän oro uppstått bland den berörda personalen som – om det framlagts ett förslag om överflyttande av ramptjänsten från SAS och Linjeflyg till luftfartsverket – känt sin nuvarande arbetssituation hotad både i fråga om tryggheten på arbetsplatsen och i fråga om sina övriga anställningsförhållanden.

Till saken hör att luftfartsverket i skrivelse den 30 augusti 1974 inbjöd vissa personalorganisationer och företag, berörda av ramptjänstens framtida organisation i Sverige, att delta i utredningsarbetet. Detta ledde till att bl. a. transportarbetarnas fackliga organisation liksom SALF – genom SAS arbetsledarklubb – utsåg representanter i utredningen. I den nämnda skrivelsen hade luftfartsverket också angivit tidpunkt för sammanträde i utredningen. Något sådant möte eller något möte därefter kom emellertid aldrig till stånd.

I skrivelse till luftfartsverkets styrelse den 28 januari 1975 har också de fackliga organisationernas delegation för ramptjänstfrågan – det gäller Transport, Arbetsledarna, HTF och SAS/LIN:s tjänstemannaförbund – framfört kritiska synpunkter mot de former som luftfartsverket valt för att slutföra det viktiga utredningsarbetet om ramptjänsten. Det vällovliga syftet att skapa en samverkan på utredningsnivå med de anställda fullföljdes aldrig.

Resultatet av luftfartsverkets förslag och kommunikationsministerns svar här i dag har ändå blivit att personalorganisationernas önskemål om en oförändrad organisation för ramptjänsten tillgodosetts. Jag tycker att en lösning som svarar mot de intressen som de anställda i företaget företräder är både riktig och eftersträvansvärd. De många turerna och konfrontationerna under det hittillsvarande utredningsarbetet mellan luftfartsverket och de anställda måste framöver ersättas med ett förtroendefullt samarbete. De meningsskiljaktigheter som kan finnas vinner på en öppen redovisning där de berörda – oavsett anställningsform – är på samtalsnivå.

Jag vill därför hemställa till kommunikationsminister Bengt Norling att de anställda, om och när frågan om ramptjänsten skall fullföljas i en eller annan form, ges både en formell och en reell uppgift i utredningsarbetet.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 11 Föredrogs och bifölls interpellationsframställningen nr 36.

§ 12 Anmälades och bordlades

Motion

Nr 1830 av herr *Wachtmeister* i Johannishus

med anledning av propositionen 1975:17 angående meddelande av lokala sjötrafikföreskrifter

Torsdagen den
27 februari 1975

Anmälan av
interpellation

Anmäldes och bordlades följande interpellation som ingivits till kammarkansliet

den 26 februari

Nr 37 av herr *Danell* (m) till herr försvarsministern om försvarets inköp av datorer:

Sedan sex år har försvaret arbetat med vissa centrala projekt vilkas genomförande förutsatt två nya stordatorer. Hösten 1970 gjorde statskontoret en offertförfrågan inför en beställning av dessa datorer. Ett år senare tecknade statskontoret ett preliminärt avtal med ett företag om leverans av datorerna. Trots att det nu är över 3 1/2 år sedan detta preliminära avtal slöts har inte datordriften kunnat påbörjas. Orsaken till detta har varit att en våldsam debatt utbröt om val av leverantör m. m., vilket medförde att ny leverantör utsågs i konselj i oktober 1972. Därefter har ständiga förseningar av leveransen omöjliggjort start av det sedan länge planerade arbetet inom berörda myndigheter. Trots att den preliminärt utsedda leverantören kunde utlova leverans i oktober 1972 (ett år efter slutet avtal) av den första datorn har det efter ständiga förändringar av förutsättningarna inte gått att utföra leverans av den första anläggningen förrän i februari 1975.

De av försvaret efterfrågade och i försvarets rationaliseringsinstituts offertunderlag preciserade datoranläggningarna var en gång avsedda att användas inom en rad av fredsmaktens viktigare områden. Exempel på sådana är utförande av väderprognoser, förnödenhetsredovisning, transportplanläggning, produktionsplanering, mobiliseringsreversal, inmönstringsöversikter, flygmedicinsk registrering, byggnadsplanering, ammunitionsredovisning, materielregistrering, reservdelsförsörjning och underlag för krigsplacering. Det var således vid tidpunkten för det aktuella offertunderlaget avsett att en mängd viktiga uppgifter skulle tilldelas de nya datoranläggningarna.

Som framgått av det anförda är det en rad förseningar som präglat arbetet inför leverans av de båda datamaskinerna. Så sent som i oktober 1973 meddelade den slutligen utnämnda leverantören att leverans av de båda maskinerna skulle ske den 17 januari och den 1 augusti 1974. Därefter försenades tidsplanen ytterligare ett år. Det är uppenbart att förseningarna förorsakat försvarets olika myndigheter en rad extra kostnader på avsevärda summor. Belopp i storleksordningen 10 milj. kr. har nämnts enbart för att täcka myndigheternas extra arbetsinsatser. Utblivna rationaliseringsvinster inom berörda myndigheter uppgår dock till mångdubbelt högre belopp.

Det viktigaste i denna fråga om försvarets köp av datorer är dock i vad mån krigsplanläggning och övriga centrala uppgifter inom freds-

makten har blivit lidande. Åtskilliga projekt kommer att bli försenade, uppskattningsvis uppemot två tre år. Andra projekt kommer med all sannolikhet att helt skrinläggas på grund av att de levererade maskinerna ej kommer att uppfylla de för 2 1/2 år sedan avtalade kraven.

Sedan leverantören meddelat att produktionen av de stora datorerna vid företaget skall nedläggas har försvarets ställning som kund ytterligare försvagats. Möjligheterna att utveckla systemen med de nu beställda maskinerna är högst begränsade. Genom det lilla antalet tillverkade enheter av den typ som försvaret beställt uppstår också problemet med hur försvaret i ett krisläge skall kunna finna ersättningsmaskiner vid driftstopp, sabotage e. d. Att tillverkaren av datorerna, tvärtemot planerna för några år sedan, nu avser att lägga ned tillverkningen på grund av för liten efterfrågan kan allvarligt drabba delar av försvarets verksamhet och beredskapsplaner.

I sammanhanget bör också påpekas att ett skäl för regeringens val av dataleverantör 1972 var behovet av stöd för utvecklingen av svensk dataindustri. Det är då anmärkningsvärt att leverantörens arbete med stordatorer i framtiden enligt tidningsuppgifter kommer att överföras till ett internationellt dataföretag med vilket leverantören nyligen påbörjat ett samarbete.

Med hänsyn till de här relaterade händelserna och utvecklingen av försvarets inköp av datorer hemställer jag om kammarens tillstånd att till herr försvarsministern få framställa följande frågor:

1. I vilken grad anser statsrådet att krigsplanläggningen och andra centrala uppgifter vid berörda myndigheter inom försvaret blivit lidande på grund av förseningar, fördyringar och ändrade förutsättningar i samband med leveransen av försvarets sedan 1972 beställda stordatorer?

2. Vilka åtgärder avser statsrådet vidta för att motverka konsekvenserna av de uppkomna problemen?

§ 14 Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 26 februari

Nr 97 av herr *Johansson* i Växjö (c) till herr jordbruksministern om åtgärder mot olaga jakt från snöskoter:

Trots vissa vidtagna åtgärder för att beivra olaga jakt från snöskoter förekommer sådan. Det förekommer också att skoterförare utan att direkt bedriva jakt hetsar djur. Ytterligare åtgärder för att komma till rätta med dessa missförhållanden är därför nödvändiga. En metod skulle vara att märka snöskotrarnas band för att underlätta identifieringen av vilken skoter som uppehållit sig i det aktuella området.

Nr 27

Torsdagen den
27 februari 1975

*Meddelande om
frågor*

Är statsrådet beredd att framlägga förslag till åtgärder för att förhindra olaga jakt från snöskoter, t. ex. genom att föreskriva märkning av snöskotrarnas band?

Nr 98 av fru *Fredrikson* (c) till herr socialministern om undersökning av visst preparat mot psoriasis:

Avser statsrådet att ta initiativ till en särskild undersökning av det preparat (salva) mot psoriasis som nyligen stoppats av socialstyrelsen?

den 27 februari

Nr 99 av herr *Romanus* (fp) till herr statsrådet Lidbom om förenklat förfarande i vissa fall vid fastställande av faderskap:

Faderskapet till barn utom äktenskap fastställs efter en utredning av barnavårdsnämnden. I fall där föräldrarna har varit sammanboende under längre tid och betraktar sitt förhållande som jämförligt med äktenskap uppfattas denna utredning ibland som ett obehörigt forskande i privatlivet.

Vill statsrådet medverka till att förfarandet för fastställande av faderskap förenklas i fall där föräldrarna lever tillsammans i ett stadigvarande förhållande och är ense om faderskapet?

Nr 100 av herr *Hyltander* (fp) till herr industriministern om åtgärder för att trygga sysselsättningen i Hällekis:

I anslutning till det positiva svar jag erhöll vid överläggning den 10 december 1973 på en under debatten ställd fråga om industriministerns medverkan för att snabbt och praktiskt lösa sysselsättningsfrågorna för Hällekis vill jag ställa följande fråga:

Vill industriministern redovisa vidtagna och från statligt håll planerade åtgärder för att trygga sysselsättningen i Hällekis på ett för samhället tillfredsställande sätt?

Nr 101 av herr *Olsson* i Järvsö (c) till herr arbetsmarknadsministern om tillsättningen av fackliga organisationers styrelserepresentanter i företagarföreningar:

Regeringen har nyligen utfärdat föreskrifter om företagarföreningarnas verksamhet, bl. a. avseende hur styrelsen skall utses (Dnr L 2221/74, punkt 7). I enlighet med inrikesutskottets m. fl. uttalanden skall i styrelsen ingå två ledamöter, representerande de fackliga organisationerna. Enligt föreskrifterna skall regeringen utse dessa ledamöter. Detta måste anses vara en onödig centralisering.

Vill statsrådet, i syfte att decentralisera beslutanderätten och öka det

regionala inflytandet, medverka till att facklig huvudorganisation i länet får utse ifrågavarande ledamöter i företagarföreningens styrelse?

§ 15 Kammaren åtskildes kl. 17.55.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

/Solveig Gemert

Nr 27

Torsdagen den
27 februari 1975

---

*Meddelande om
frågor*